

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 235 (36).**

1929.

**III Riigikogu koosolek 23. märtsil 1929
kell 10.**

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **A. Rei**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, välisminister **J. Lattik**, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöökaminister **K. Soonberg**, teedeminister **O. Köster**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**.

Päevakord:

1. Laevaliinide laenu riikliku kindlustuse ja toetuse andmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Pagaritööstuses öötöö keelu seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Ühingute ja nende liitude seaduse täiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seaduse täiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

5. Mustvee alevi administratiiv-piirides maakorralduse seaduse makspanemise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

6. Töökaitse seaduste rikkumise eest administratiiv-karistamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

7. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

8. Riigikogu kodukorra täiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

9. Üleriiklikule tuletõrjeliidule toetuse andmise seadus — K. Veiss'i ettepanek.

10. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./1930. a. — II lugemisel.

11. Koosseisu komisjoni esitis E. Joonas'e vangistamise asjas.

12. Süüteod rahva tervishoiu vastu — III lugemisel.

13. Kalameeste riikliku laenufondi seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

14. Vabrikute ja tehaste tööliste organisatsiooni ja vanematenõukogu põhjuskirja (RT 6 — 1919) täiendamise seadus — I lugemisel.

15. Jõuvankrite seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Jõuvankrite ja bensiini maksu jaotamise ja äratarvitamise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

17. Tallinna avaliku lennuvälja alla maade ja ehituste sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Kohtuotsuste täitmise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Võlglastelt sissenõutud summade jaotamise korra muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

20. Väljakutse toimetamise asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

21. Vaesuse õiguse andmise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

22. Tuletõrjeseaduse § 24 muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

23. Üheksandama rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud meremeeste palkamise lepingu konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

24. Eesti ja Läti vahel piiriõonega poolitatud kinnisvarade likvideerimise tähtaja pikendamise asjus allakirjutatud protokolli kinnitamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

25. Välismaaliste vahekohtu otsuste täitmise konventsiooni kinnitamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

26. Kaitseseisukorra-seadus — I lugemisel.

27. Seitsmenda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagaritööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

28. Kalapüügi seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

29. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

30. Juriidiliste isikute tulumaksu seadus — II lugemisel.

31. Haigusekindlustuse seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

32. Väike- ja kesktööstuse kutseesituse seadus — üldkomisjoni ettepanek.

33. Väike- ja kesktööstuse kutseesituse seaduse elluviimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

34. Kaubandus-tööstuskoja seaduse §§ 10, 15 ja 18 muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Tammann**, vahepeal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.30 min.

1. Päevakorra muutmine ja täiendamine.

Juhataja **K. Einbund:** Riigikogu koosolek on avatud. Päevakorra kohta on Riigikogu juhatusel teatada järgmist. Riigikogu istungjärgu lõpul töö ülekoormatuse tõttu ei saadud päevakorra määramisel kõigile esitatud seaduseelnõudele komisjoni juhatusel allkirju. Üksikutel kordadel puudus komisjoni esimehe või sekretäri allkiri. Ühe päevakorra-punkti, nimelt 11. punkti — koosseisu komisjoni esitis rkl. E. Joonas'e vangistamise asjas — kohta ei ole komisjoni esimehe allkirja saadud, ja seepärast jääb see päevakorra-punkt täna välja.

K. Veiss (tp): Teen ettepaneku,

14. päevakorra-punkt — vabrikute ja tehaste tööliste organisatsiooni ja vanematenõukogu põhjuskirja (RT 6 — 1919) täiendamise seadus — I lugemisel — paigutada pärast 9-dat päevakorra-punkti, see on enne eelarvet.

See seaduseelnõu on juba kord läbi arutatud, ja see tuleks enne eelarvet vastu võtta.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega M. Martinson'i (põl) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised; lükatakse tagasi nähtava enamusega K. Veiss'i (tp) ettepanek, paigutada 14. punkt pärast 9. punkti.

2. Teadaandmise komisjoni-desse antud seaduseelnõude kohta.

Sekretär **A. Tammann:** Riigikogule on esitatud ja komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

1. Laevasõidu riikliku laenufondi seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

2. Eesti-Prantsuse kaubandus- ja laevanduskonventsiooni kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni; välispoliitilise külje suhtes seisukohavõtmiseks väliskomisjoni.

3. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus.

4. Eesti kultuurkapitali seaduse § 3. muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Nähtava enamusega valitakse: üldkomisjoni J. Holberg'i asemele K. Päts (põl);

kodukorra komisjoni A. Jürman'i asemele A. Tupits (põl).

4. Laevaliini-d Juhataja K. Einbund: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

5. Pagaritööstus-ees otsöö bund: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Redaktsiooni komisjoni muudatused 1—3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

„4. § 6. kolmas ja neljas rida:

variant I: Karistamise korra kohta töökaitse-seaduste rikkumise pärast (RT 67 — 1922),... variant II: karistamise korra kohta töökaitse-seaduste rikkumise pärast, ...“

Redaktsiooni komisjon paneb siin Riigikogule ette 2 varianti. Kõne all on juhtumine, millest meil Toompeal viimasel ajal elavalt juttu olnud, nimelt seletatakse mõnel pool, et ühes seaduses, mis Riigikogus vastu võeti, nagu oleks vastolu teise varemalt vastuvõetud seadusega. Tekib küsimus, mis säärase vastolu puhul teha. Redaktsiooni komisjon seda küsimust kaaludes leidis, et Riigikogu siin sellest puudusest üle saab. Selle poole arvamine, kes variant I toetas, on, et sellest üle saab järgmiselt: siin ei ole tähendatud kindlat seadust, vaid toodud ainult mõiste, ja see, mis klambritesse paigutatud — RT 67 — 1922 — ei ole saade kindlale seadusele vaid näide, ütleme isegi näide sellest, et praegusel ajal niisugune seadus olemas. Kui see erinimetatud seadus kaotatakse, edaspidi võib selle asemele maksma pandud saada teine seadus, teise pealkirjaga, mis uude Riigi Teatajasse satub. Üldises seaduses tähendatud mõisted ja põhimõtted aga jäävad.

Teine pool on arvamusel, et Riigikogul seda võimalik teha ei ole, et Riigikogu, vastu võttes selle redaktsiooni, on täpselt määranud seaduse, mille järgi tema tahtnud riigi elus käia ja millepärast seda osa klambritest välja jätta ei võiks. Need on 2 varianti, mida võimalik on Riigikogule kinnitamiseks esitada, kusjuures mina isiklikult juurde pean lisama, et selle paranduse järgi, mis redaktsiooni komisjon esitab, ja arvesse võttes, et seaduse nimetuski klambrites ei ole tähendatud suure tähega, näitab, et see seadus näitena on too-

dud, ja seepärast üldiselt ei tohiks olla takistust paranduse vastuvõtmiseks, mille redaktsiooni komisjon esitab. Redaktsiooni komisjon on Riigikogule otsustamiseks mõlemad variandid esitanud, et Riigikogu täie teadmisega talitaks.

A. Tupits (põl): Mina ei soovitaks Riigikogul sellele teele asuda, mida teine variant soovitab, nimelt redaktsiooni korras kustutada klambrites RT 67 — 1922, järgmistel põhjustel. Meil on kodukorras, mis seadusena välja antud, § 55. ette nähtud, et seaduste lõplik redaktsioon pärast III lugemist antakse redaktsiooni komisjonile, kes seadused keeleliselt läbi vaatab. Nii et seaduse redaktsioonis võiksime teha ainult keelisi parandusi, käesoleval korral on see aga sisuline parandus redaktsiooni korras. On selge, et kui Riigikogu selle seaduse vastu võttis, siis ta kindlasti seda arvestas, et karistamine sünnib selle seaduse põhjal, mis 1922. a. välja antud. See on paragrahvis kohe selgesti öeldud — klambrites, (RT 67 — 1922). Mis aga nüüd sünnib, kui võetakse see teine variant vastu? Siis ei sünniks — karistamine selle seaduse põhjal, mille põhjal Riigikogu karistamist soovis, vaid ühe teise seaduse põhjal, mis alles vastu võtmata, nii et karistamine ei sünniks 1922., vaid 1929. a. seaduse põhjal. Niisugust muudatust meie ei tohiks teha, see ei ole enam redaktsiooniline parandus, vaid sisuline, ja selle peaks läbi arutama kahel lugemisel ning kaks korda hääletama. (J. Vainu, stp vahelhüüe.)

Härra aruandja tähendas, et käesoleval juhul nagu annaks õiguse niiviisi talitada see asjaolu, et seaduse nimetus on trükitud väikese tähega. Juhin tähelepanu sellele, et meil on pea kõigis seaduseelnõudes seadused trükitud väikese tähega, kuid redaktsiooni komisjon on nad alati parandanud suure tähega. Veel täna on meil üks niisugune seadus päevakorras, mis esitati väikese tähega, kuid redaktsiooni komisjon on selle suureks täheks parandanud. Nii et see väide ei ole kaaluv. Lõpuks ei ole Riigi Teataja klambrites näitena ette toodud, vaid saatena, nagu kõigi meie seaduste juures. Küsimus on selge, ja minu arvates ei võiks kaht arvamist olla.

Kui meie nüüd niisuguse muudatuse ette võtame ja niisuguse sammu astume sellest ummikust väljapääsemiseks, mis seaduste mäsindamine viimastel päevadel enesega toonud, kui meie igasugused piirid kaotame, siis ei ole ka tulevikus neid raame enam olemas, milles seaduseandlus peaks liikuma. Seepärast hoiatan sellel teel küsimuse lahendamise eest. Redaktsiooni komisjonile ei soovitaks ma sisulisi parandusi tegema hakata.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Selles küsimuses peaks enam-vähem selge ülevaade valitsema. Milles asi siis seisab? Asi seisab selles, et käesoleva seadusega on Riigikogu vastu võtnud karistusesüsteemi ja lubab talitada seaduse alusel, mis avaldatud Riigi Teatajas nr. 67—1922. Nii tahab seda seletada härra Tupits. Hiljem on Riigikogu vastu võtnud teise seaduse, millega see seadus tühistatakse. Minu arvates ei seisa küsimus selles, kuidas vormiliselt talitada, vaid põhimõttes. See põhimõte oleks see, kas Riigikogu on talitanud terve või haiglase mõistuse juures. (M. Laarman, põl: Nüüd on küsimus see, kas redaktsiooni komisjon võib niisuguseid parandusi teha?) Meie seaduseandluse presumtsioon peab olema see, et Riigikogu terve mõistuse juures talitab. Sellelt seisukohalt on redaktsiooni komisjoni liikmed välja läinud, kes selle paranduse teinud. Ja oletada, et Riigikogu nii rumal on, et ta ei tea, mis ta teeb, seda seaduseandluse juures ikkagi ei saa. (Vahelhüüe.) Seaduseandluses presumtsiooni üles seada, et parlament tahtlikult rumalusi teeb, seda ometi ei saa. Ma ei taha oma arvamist Riigikogule peale suruda, aga minu arvates on Riigikogul võimalus rahulikult komisjoni poolt esitatud teine variant vastu võtta. Meie oleksime komisjoni enamuse saanud ka teise variandi kasuks, kuid meelega oleme asja Riigikogu ette toonud, et Riigikogul võimalik oleks seda põhjalikult kaaluda. Praegusel korral on tähtis, kas käesoleval puhul on tähelepanu juhitud kindlale seadusele, või on olemas terve kompleks seadusi, mis selle üldmõiste alla kuuluvad. (K. Tonkman, põl: Härra Anderkopp, see on hoopis teine asi.) Ehk lasete neid inimesi kõnelda, kes selle töö juures aastaid olnud. Ka juriidiliselt on see küsimus läbi kaalutud ja ta võiks Teid huvitada, sest tulevikus võite Teie vast ise seal otsustaja olla. Need küsimused ei ole nii lihtsad. Meie oleme talitanud selle tee järgi, mida suurem hulk komisjoni liikmetest soovitanud käesoleval korral. Seda teed on komisjonis käidud üldiselt ka seni. Üks näide sellest.

Me võtsime omal ajal vastu ühe erikooli õpetajate palgaseaduse ja ütlesime, et nad saavad palka avalikkude õpeasutuste palgaseaduse alusel. Meie ei tsiteerinud seda seadust täpselt, ei toonud seaduse nimetust suure tähega, vaid väikese tähega. Seda sellepärast, et kui meie tähendame kindlale seadusele, ja ütleme täpselt, selle ja selle avalikkude keskkoolide õpetajate palgaseaduse alusel, mis seal ja seal Riigi Teatajas toodud, siis võib ju ometi olla, et seda seadust muudetakse, uus nimetus antakse, uus Riigi Teataja number

tuleb, ja siis ei maksaks see seadus, mille järgi seni palka maksti, enam ta ei kõlbaks. (A. Tupits, põl: Kas kindlas seaduses ka kustutasime, nagu siin?)

Siin on olnud ettepanek — kirjutada seaduse nimi väikese tähega. Mis Riigikogu arvamine on, kas suurega või väikesega, kas mõista üldist normi või ainult teatud erinormi, seda ei ole Riigikogu kuskil öelnud. Kui Riigikogu terve mõistuse juures talitab, siis peab ta austama eelmisi seadusi, mis käesoleval korral seda tähendab, et sellega kindlat seadust ei taheta ära määrata, vaid üldist seaduse iseloomu ja ala.

Siis edasi küsimus, ja see on viimne küsimus, mis raskuseks ees. Praegu on seaduses klambrites „Riigi Teataja nr.“. Kas komisjon võib selle maha tõmmata? Ega see kerge ei ole. See on raske, aga et ta äärmiselt raske oleks, seda öelda ei saa. Miks on see nõnda? Seepärast, et redaktsiooni komisjon on tihti esitanud ja Riigikogu enamuse vastu võtnud ettepaneku, kus endisele redaktsioonile lisaks oleme seaduse nimetusele juurde pannud „Riigi Teataja“ see ja see. Kui oli ühelt poolt võimalik „Riigi Teataja“ juurde lisada, siis peab ka teiselt poolt võimalik olema kustutada seal, kus tal mõte absoluutselt puudub. Meie oleme aga veel kaugemale läinud, meie ei ole üksi „Riigi Teataja“ juurde lisanud, vaid ka Vene seaduse kõite ja aastanumbrid. (A. Tupits, põl: See kõik ei ole muutnud Riigikogu tahet.) Miks ei ole muutnud? Sest Riigikogu ei ole öelnud, missuguse väljaande põhjal ta seadust käsitab, pealegi ei ole tihti juurde võetud viimase väljaande aastat, vaid vahepealsed väljaanded, — ja see on ometi isegi põhimõttelik muudatus.

Ma ei taha oma arusaamist peale suruda, olen aga need praktilised võimalused ette kandnud, mis olemas. Ja kui sellele praktiliselt vaadata, siis võib öelda, et kui Riigikogu tahab enesest tunnistuse anda, et ta on täie mõistusega talitanud, siis peab ta ka teise variandi vastu võtma. Kuid otsustage teie, kumb tee õigem.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! On juba mitmendat korda Riigikogu liikmete poolt väga tänuväärt algatus tulnud, nõu pidada selle üle, kuidas meie võiksimise seaduseandliku töö rohkem soliidsemaks teha. Meie näeme, et just Riigikogu lõpppäevil masindatakse seadused komisjonides läbi, ja tagajärjed on minu arvates väga kurvad. Ma arvan, et neist seadustest, mis siin viimasel nädalatel vastu võetud, ühtki täiesti korralikku ei ole. Kui nad on vastu võetud, siis leiame neis vastolusid ja vasturääkimisi.

Ma arvan, et järgmine Riigikogu kaalub seda küsimust, kas ei oleks tarvis luua väikesearvuline komisjon, kes võiks kaaluda küsimust, kuivõrt ühe või teise seaduse tõttu vastolud luuakse maksivate seadustega.

Sest oleme avalikud, minu arvates seaduseandlik vilumus ja tõsidus viimase kolme aasta jooksul ei ole tõusnud, vaid on märksa langenud. Meil ei ole enam seda tunnet, et meie noore riigi aluseks peab panema ainult eeskujulikud ja head seadused, vaid meil on niisugune vaade valitsenud viimase kolme aasta jooksul, et seadus ei ole muud, kui Riigikogu enamuse soovi väljendamine. See on aga väga hädaohtlik meie seaduseandlusele. Sellepärast arvan ma, et tuleks kaaluda, missugusel teel meie võiksimise neid puudusi kõrvaldada. Kui meie asuksime seisukohale, et redaktsioonilisel teel võiks sääraste puuduste kõrvaldamine jääda redaktsiooni komisjonile, siis meie seega võtaksime selle tarviduse ära, et seda küsimust laiemas ulatuses revideerida. (A. Anderkopp, tões: Mispärast?) Sellepärast, et meie oleme siis rahuldatud, las redaktsiooni komisjon seda teeb. (A. Anderkopp, tões: Meie peame ära hoidma, et meil tulevikus nii ei tuleks.) Seda ka mina soovitän. Aga kui meie mõne asja viime redaktsiooni komisjoni parandada, siis võivad Riigikogu liikmed arvata, et ei ole nii väga tarvilikud need mõtteavaldused, mida ma praegu siin puudutasin, ei ole vaja neist vastavaid tagajärgi teha. Seepärast arvan, et parem oleks, kui meie sellest teest kõrvale hoiaksime ja redaktsiooni komisjonis neid parandusi läbi ei viiks.

O. Gustavson (stp): Nagu rkl. Anderkopp tähendas, on redaktsiooni komisjonil kümnend korrad tulnud oma poolt seadustes sõnu kas maha tõmmata või juurde kirjutada. Meil on tulnud isegi seda teha, — ma ei tea, kas see õigustatud on — et meie oleme parandanud Vene seaduste kogu seaduse kõiteid. Ma mäletan üht seadust, mis tuli redaktsiooni komisjoni, sellel oli vale kõide, ja redaktsiooni komisjon pani sinna õige asemele.

Agaga ma tahtsin ühele asjale tähelepanu juhtida. Vanematekogus oli aasta lõpul kaalumisel küsimus, ja taküitis häälteenamusega heaks korra, kus redaktsiooni komisjonile antaks võimalus varem vastuvõetud seadusele juurde kodifitseerida hiljem vastuvõetud seadus. Ma mõtlen kriminaalseadustikku. Riigikogu oli selle vastu võtnud, üks peatükk oli aga välja langenud, ja nüüd on see küsimus selles mõttes otsustatud, et ennem vastuvõetud seadusele kodifitseeritakse hiljem vastuvõetud seadus juurde. Kui Riigikogu selle korra heaks kiitnud, siis on tarbetud käesolevad vaidlused:

on päris selge, et antud korral Riigikogu võib vastu võtta selle variandi, mille soovitas aruandja, sest ühte seadusse teise kodifitseerimine on ometi kaugelt suurem sisuline muudatus kui see, mida soovitab redaktsiooni komisjoni enamus käesoleval korral.

K. Ast (stp) (fakt. märk.): Ma olin ka kord redaktsiooni komisjoni liige; tol korral oli komisjoni esimeheks härra Jürgenstein. Siis oli ka õpetajate palga seadus käsil, mitte praegune, vaid üks eelmistest. Selle lõpul olid loetletud seadused, mis maksvuse kaotavad. Meie olime sunnitud redaktsiooni komisjonis ühe seaduse nimetuse asemele hoopis teise seaduse nimetuse kirjutama, mille juures seletasime, et hariduskomisjon oli eksinud, ning Riigikogu pidi seda tagantjärele kinnitama. Redaktsiooni komisjonis selgus nimelt, et oli sootu teine seadus poogitud õpetajate palgaseadusse.

A. Tupits (põl): Ma tahtsin paari sõnaga neile väidetele vastata, mis härra Anderkopp ette tõi, nimelt, kas Riigikogu on täie mõistusega siin talitanud või mitte. Sellest ei saa juttu olla, sest Riigikogu talitab alati täie mõistusega. Jutt on siin sisulisest veast, ja viga, mis seaduseandluses tehakse, ei saa redaktsiooni korras parandada, vaid tuleb sisulises korras parandus teha.

Mis puutub sellesse, et avalikkude algkoolide õpetajate palgaseaduse juures ka Riigi Teataja numbrit pole märgitud, siis on seal lugu hoopis teine. Seal ei olnud numbrit juures, aga siin on juures.

Samuti ei saa vastu väitma tulla, et redaktsiooni komisjon on alati Riigi Teataja numbrid juurde pannud. See on jällegi iseasi, sellepärast, et redaktsiooni komisjon, kui ta seadust redigeerib, teab, missugusest seadusest jutt, ja kui puudub Riigi Teataja number, siis paneb ta selle juurde. Kuid see on hoopis teine asi.

Samuti ei ole võrreldav see, mille härra Gustavson ette tõi kodifitseerimise õiguse andmise asjus redaktsiooni komisjonile.

Käesoleval korral on meil käsil niisuguse pretsedendi loomine, mille järgi tulevikus võib teha sisulisi muudatusi redaktsiooni korras. Sellepärast võtsin sõna. Minu arusaamise järgi ei või Riigikogu juhatus seda ettepanekut hääletada, sest see on sisuline parandus.

Juhataja **K. Einbund**: Minul oleks Riigikogule sel puhul järgmist teatada. Küsimus on selles, kas tehtud ettepanek on kodukorra järgi seadusepärase või ei ole ta seda. Kuna juhataja niisugustel kordadel on

õigustatud seadusepäraseid ettepanekuid hääletamisele panema, ja kuna praegusel korral seisukohta ei saa võtta, kas tehtud ettepanek on seadusepärase või mitte, siis võtan käesoleva päevakorra-punkti ajutiselt arutamisel ära, kuni Riigikogu juhatus vahepeal kokku tuleb ja selgusele jõuab ettepaneku seadusepärase kohta. (Pahemalt poolt: Juhataja võiks vaheaja määrata.—Paremalt poolt: Tehke veerandtunniline vaheaeg.)

6. Ühingu- ja nende liitude seaduse täiendamise seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp. Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

7. Ühingu-, seltside ja nende liitude registreerimise seaduse täiendamise seadus — redaktsioon. Juhataja **K. Einbund**: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

8. Mustvee aleivi administratiivpiirides maakorralduse seaduse maksmapanemise seadus — redaktsioon. Juhataja **K. Einbund**: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp. Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

9. Töökaitse seaduste rikku- mise eest administratiivkaristamise seadus — redaktsioon. Juhataja **K. Einbund**: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

10. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — redaktsioon. Juhataja **K. Einbund**: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

11. Riigikogu kodukorra täiendamise seadus — redaktsoon.

Juhataja **K. Einbund**: Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. An-

derkopp.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

12. Üleriiklikule tuletõrjeliidule toetuse andmise seadus (K. Veiss'i ettepanek) — I lugemisel.

K. Veiss (tp): Et käesolev seadus tarvilik, seda ei eita vist keegi. Kuna praegune Riigikogu on viimased päevad koos, ja seadus kiire iseloomuga, siis teen ettepaneku,

asuda kohe käesoleva seaduseelnõu I lugemisele.

Kui see ettepanek ei peaks vastuvõtmist leidma, siis teen teise ettepaneku,

üleriiklikule tuletõrjeliidule toetuse andmise seadus anda rahaasjanduse komisjoni, määrates komisjonile kahepäevaline tähtaeg seaduseelnõu läbivaatamiseks.

(A. Veiler, tõer: Kas Teie seda enne ei teadnud, et tuletõrjajatele toetust tarvis? — J. Vain, stp: Mürk ütles, et ei ole vaja!)

Juhataja **K. Einbund**: Panen hääletamisele esimese ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 15 häält, vastu 9 häält, seega on ettepanek vastu võetud ning langeb ära teine ettepanek.

K. Veiss (tp): Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Keskelt: Aga seaduse sisu?) Ma usun, et Riigikogu liikmed on seaduseelnõu kätte saanud, juhatause poolt on seaduseelnõu välja jagatud. Kui Riigikogu liikmed soovivad, siis võin seaduseelnõu ette lugeda:

Üleriiklikule tuletõrjeliidule toetuse andmise seadus.

§ 1. Üleriiklikule tuletõrjeliidule antakse iga aasta riigi poolt rahalist toetust. Aastase toetuseraha suurus määratakse kindlaks iga kolme aasta peale.

Toetuseraha võetakse sisse siseministeeriumi lisaeelarvesse. (Paremalt poolt: Lisaeelarvet ei tule enam.)

§ 2. Toetuseraha kasutamise, eelarve ja aruande kinnitab Vabariigi Valitsus siseministri ettepanekul.

§ 3. Esimese 3 aasta peale määratakse iga-aastaseks toetuseks 80.000 krooni.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

A. Anderkopp (tõer): Tuletõrje toetamise küsimus, austatud Riigikogu liikmed, ei ole uus küsimus. Tallinna suuremad seltsid on selle üle mitu korda endivahel nõu pidanud ja küsimust kaalunud, kas ei ole võimalik leida toetust tuletõrjele seaduseandlikul teel. Nad ei ole arvamisel, et neid summasid saaks otsekohe riigi eelarve korras, vaid neid tuleks võtta erimaksudena teatavatelt aladelt, kus see õigustatud ja kuidas see ka välismaal mitmel pool läbi viiud. Seda ettepanekut, mis praegu tehti, ülepeakaela vastu võtta ei tohi, sest sellega ei saa midagi kätte. Kaitseliidul on kulusid tarvis, selle ettepaneku heakskiitmine tooks aga kaasa lisaeelarve. Lisaeelarvet ei tohi meie aga praegu enam üles seada, sest see asi sunniks terve riigi kulude süsteemi teisipidi otsustama.

Teiselt poolt on käimas, nagu näitasin, seltskonnas mitmed eeltööd tuletõrje toetamise asjas. Nii arvan ma, et seda küsimust peaks sügisel uus Riigikogu põhjalikult kaaluma, pealegi kus käesoleval korral kord puudub, kes raha saab, kuidas, kes maksab, missugusel vastutusel. Seaduse saame, aga selle põhjal raha ei suudetaks ikkagi välja anda.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Veiss'ilt on ettepanek,

käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta ning I ja II lugemise vahel anda rahaasjanduse komisjoni.

Panen seaduseelnõu I lugemisel hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

13. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./1930. a. — II lugemisel. (Tekst III Rk. 8. istungj. pr.pr. lisades, vaata sisukord.)

Arutamisel on Riigivabane ja riigikantsleivi korralised kulud.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ast**.

A. Kerem (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kui sõna võtsin, siis ainult lühikesteks märkusteks ja ümberlukkamiseks, et see meeololu, mis rkl. Johanson'i kõne eile võis tekitada, ei ole üldine ning ei vasta Riigikogu enamuse meeolule. Rkl. Johanson tahtis näidata, nagu oleks suuremate magistraal-veejuhtmete puhastamine ülearune ja otstarbetu kulu, või vähemalt kulu, mis praeguses olukorras üle jõu käib. Kui ma rkl. Johanson'i kõnet õigelt tabasin, vähemalt ma sain nii aru, et kui meie kaevaksime üksikuid vähemaid magistraal-kraave ja sookuivatusi läbi viime,

sellega saaksime kätte, et veed peamagistraalides alanevad ja lõpuks ka jõed päris kuivaks jäävad. Ma ei ole veemajanduse alal spetsialist, aga üks on selge, et magistraal-kraavide kaevamisega jões kuidagi veepinda alandada ei suudeta. Näiteks on terve rida rabu, kust vee äravoolu üldse ei ole, ja kus veed, mis säärastratele soostunud kohtadele kogunevad, jäävad sinna püsima, kuni nad ära auruvad. Kui niisugusest soost magistraal-kraavi läbi kaevame, siis on selge, et soosse kogunenud vesi magistraal-kraavi valgub, mis seda mööda jõeni jõudes veehulka jões aina suurendab, ning järelikult veepinda alandada ei saa. On lähema seletusega selge, kui magistraal- ja detailkraavide võrk korralikult töötab, siis selle tagajärjeks on, et suurvesi, mis vihmade tagajärjel ühes või teises kohas võiks tekkida, kaevatud juhtmeid mööda seda kiiremini jõgedesse edasi kantakse ja seal uputusi tekitab.

(Aruandja kohale asub komisjoni abiesimees J. Klesment.)

Kui üksikute küsimuste juurde minna, siis peab kõigepealt tähendama, et see summa, mis riikliku maaparanduse laenufondi täienduseks määratud, ei ole iseenesest suur, ja meie rühm kavatses täiendavate ettepanekutega II lugemisel tulla, et seda summat suurendada ja näidata allikaid, mille arvel seda võimalik teha. Ja siin ma arvan, et enamusele Riigikogus on vastuvõetav, kui selle paragrahvi alusel võimalikult palju kulutame. (O. Gustavson, stp: Palju eelmine valitsus ette pani, härra Kerem, läinud aastal?) Igatahes ei olnud see summa vähem. (O. Gustavson, stp: Ainult 15 miljonit. — Rahaminister A. Oinas: Midagi ei olnud.) Aga, härra minister, Teie teate ka teisi allikaid. (Rahaminister A. Oinas: Miks teie ära tarvitasite kõik?) Teil on aga sel aastal uued allikad, mida eelmisel aastal ei olnud, ja nende allikate piires, mis praegu olemas, võib seda summat meie rühma arvates suurendada, ja vastavate ettepanekutega tuleb meie rühm II lugemisel. Kui teie neid reaalseid summasid vaatate, mis läinud aastal maaparanduseks välja anti, siis need summad ei ole väikesemad, kui siin ette pandud. (O. Gustavson, stp: Vahe seisab selles, et neist summadest üle 100% eelarve-komisjonini jõudis. Tõnisoni valitsus mineval aastal andis selleks otstarbeks kolm korda vähem.) Siin, härra Gustavson, Teie eksite, sest härra rahaminister tähendas õieti, et operatsiooni fondi näol ei olnud läinud aastal maaparanduseks summasid ette nähtud, järelikult ei vasta tõele, nagu oleksite Teie 100% neid summasid suurendanud. Läinud aastal anti maaparanduse-

duselaenu nõndanimetatud deposiitsummade arvel, ja kuna nende summade paigutamist eelarve-komisjon üldse ei arutanud, on enam kui selge, et Teie väited, härra Gustavson, tõele ei vasta.

Toetades detail maaparandusetöid, ei saa eitada, et selle juures ka magistraal-kraavidele tõsist rõhku tuleb panna. Isegi rkl. Johanson näitas terve rea suuri magistraal-veejuhtmeid: Kasari, Keila j.n.e. jõel, mille väljapuhastamine tarvilik. Nende magistraalide hulka tuleb kindlasti võtta ka Emajõgi. Suure Emajõe maakuivatusetöökse ei ole veel üksikasjalikku kava. Kuid tuleb tõsiselt soovida, et juba järgneva Riigikogu päevil on võimalik seda kava kokku seada. Igatahes on siin tegemist küsimusega, mida päevakorrast ära võtta parema tuleviku ja parema aja ootamiseks võimalik ei ole.

Eriti aga puudutas härra Johanson Peipsi pinna alandamise küsimust ja kahtles selle juures, kas see küllalt otstarbekohane on. Mul ei ole põhjust selle küsimuse juurde pikemalt tagasi tulla, sest Riigikogu on seda küsimust sisuliselt kaalunud ja üksmeelsele otsusele tulnud, et seda tööd tuleb aega viitmata alata ja see kiire korras läbi viia, et see kulu on täiesti produktiivne, ning on vastavad krediidid lähema aja kulude hulka võtnud. Arvan, et etteodust jätkub, et seda meeoleolu, mille võis tekitada rkl. härra Johanson'i kõne, paraliiseerida.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Läinud aastal peeti pikemaid läbirääkimisi agronoomilise abiandmise üle, sest agronoomiline abiandmine oli kuni läinud aastani korraldatud seltskondlike organisatsioonide poolt. Seltskondlikud organisatsioonid said riigilt riigi eelarve korras selleks toetust. Tegelikult põllumeeste poolt agronoomilise abiandmise üle ei nurisetud, oldi sellega rahul. Kuid läinud aastal tekkis Riigikogus säärane meeoleolu, et seltskondlikudelt organisatsioonidelt võeti abirahad ja moodustati agronoomilise abiandmise büroo, kes pidi põllumeestele agronoomilist abiandmist korraldama. Ei ole huvitusega seda küsimust käesoleva eelarve juures valgustada. Aasta on möödas, kus uue korralduse järgi agronoomid põllumeestele abi annavad. Nüüd tahaksin seda uut korda lähemalt vaadelda ja sellele valgust heita. Kui mina eile õhtul kõnelesin ja juhtisin tähelepanu, kuivõrt paberlikuks on muutunud praegune agronoomiline abiandmine, siis vaidles härra põllutööminister sellele vastu, raputas pead ja kätt ja ütles, et niisuguseid asju ei ole. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Raputas pead

ja kätt!?) Jah just, raputas pead ja kätt. Nüüd võtsin kodu materjalid kaasa ja tahan lähemalt valgustada, kuivõrt paberlikuks on muutunud agronoomiline abiandmine agronoomilise abiandmise büroo läbi. Andmed näitavad, et praegu töötab büroo juures kokku 65 jõudu, siin võin ühe või kahe võrra eksida, ei ole täpselt teada, kuipalju omavalitsuse rahadega ametissevõetud isikuid on, kas 15 või rohkem. Nende tööd korraldab büroo. Büroos on niisugune paberlik kord maksma pandud, et iga agronoom peab igapäev 41 küsimisele vastama, ja seda kolmes eksemplaris. Need vastatavad küsimised seisavad järgmises: Kuipalju tegevust talus, ühingus? Missuguseid korraldusi antud? Missugused uuendused tehtud ja otsustatud ellu viia? Töötundide arv. Tööde rühm. Edasi — eesmärk ja ilmastik. Kuupäev j.n.e. Siis tööpäeva järgi, erakorraliste töötundide arv, väljasaadetud kirjad, sissetulnud nõuandekirjad ja muud kirjad. Siis ametniku sõit raudteel, laeval, hobusega, jalgsi. Kuipalju kokku j.n.e. Peale selle terve rida märkusi. Kokku 41 küsimist, millele peab vastama agronoom ühe päeva jooksul. (Teedeminister O. Köster: Ega see ühe päevaga ei sünni.) Siin aruandelehel on öeldud, et igapäev tuleb seda täita. Nende lehtede järgi näeme, et kuus teeb see arv kokku 430, millele agronoom peab vastama. Edasi kuuaruande esimesel leheküljel on ette nähtud 437 küsimisele vastamine. Teisel küljel 1.381 küsimist, seega kokku 1.854 küsimist. Kui kuu- ja pävaküsimised kokku arvata, siis peab agronoom vastama ühe kuu jooksul 2.284 küsimisele. Kui see arv jagada 30-le päevale, igas kuus on 30 päeva läbistikku, siis peab agronoom igapäev 76 küsimisele vastama. Kui oletame 10-tunnilist tööpäeva — siis peab agronoom tunnis 7,6 küsimisele vastama. Kas võib rohkem paberlikku süsteemi luua, kui siin loodud? Kaugemal enam minna ei saa. (Teedeminister O. Köstri vahelhüüe.) Kuulge, härra minister, ma ei räägi selle kohta, kas mees on kange või pehme, kas kõveraks annab või peab alati püsti seisma, aga ma räägin ainult sellest paberlikust asjaajamisest, mis tekkinud. Sellejuures küsiksin, mis on sellest paberipahnast ja numbritearvust tegelikul põllumehel kasu? Ma paluksin, et härra minister seletaks, missugune kasu on sellest tegelikul põllumehel. Minu arvamise järgi ei ole mingit kasu, vaid see on ainult üks paberikuhi. Veel enam. Nagu selgub, peavad need aruanded minema põllutööministeeriumi, ja põllutööministeerium peab neist kokkuvõtte tegema ja üldaruande valmistama.

Seepärast ei saa oletada, et niisuguses paberlikus asjaajamisest meie põllumajanduse edu seisaks.

Ma tahaksin peatuda veel ühe teise küsimise juures. Agronoomilise abiandmise büroo liikmeks on ka Tartu ülikooli professor Nõmmik. Aga ainult esimestest koosolekutest on professor Nõmmik osa võtnud, siis lõonud sellele käega ja öelnud, et see on ainult naljategemine, mis seal tehakse. Ei olevat tegelikust tööst meestel aimugi. Kui nii on, et meie parem põllumajanduse tundja professor Nõmmik, kes ise selle büroo liige, tema kohta niisuguse otsuse annab, see näitab, et sealt midagi head loota ei ole. Kui tahtakse ka tulevikus selle süsteemi järgi töötada, siis läheme oma põllumajanduse kultuuris tagurpidi.

Edasi tahaksin peatuda põllumajanduse kursuste juures. Põllumajanduse peavalitsus on andnud välja juhtnöörid lühiajaliste põllutöökursuste korraldamiseks. Nende juhtnööride aluseks on Vene seaduste kogu XI köide, XI raamat I ja VII jaos §§ 2265—2329, 1913. a. väljaanne. (O. Gustavson, stp: Mis seadus see on?) Põllumajanduse seadus. Selle seaduse alusel on need juhtnöörid kokku seatud. Vene ajal ei nõutud selle seaduse täitmist. Sel ajal töötas põllumeeste keskselts. Praegu nõutakse selle Vene seaduse järgi käimist. Neis juhtnöörides on 22 paragrahvi. (Teedeminister O. Köster: Keskselts ei käinud üldse millegi järgi.) Aga saadi siiski väga hästi põllumajanduse nõuannet korraldada.

(Sekretäri kohale asub abisekretär J. Piiskar.)

Mina märgiksin ainult mõned jooned neist paragrahvidest, kuidas tahetakse põllumajanduslikke kursusi korraldada. § 1-ses on öeldud, et iga kursuse pidamiseks peab põllumajanduse peavalitsuse nõusolek olema. Meil võib igasuguseid kõnekoosolekuid pidada teadaande korras, aga põllumajanduslikkude kursustepidamiseks nõutakse põllumajanduse peavalitsuse nõusolekut. Kas on suuremat pressi olemas kui see? Kui põllumajanduse peavalitsus nõusoleku annab, siis võib kursusi pidada, kui aga nõusolekut ei saada, siis tuleb kursuste pidamisest loobuda. § 2. ütleb, et kursuse õppetegevus kuulub põllumajanduse peavalitsuse järelevalve alla. Teiste sõnadega — põllumajanduse peavalitsusel peab täielikult teada olema, mis kursusel õpetatakse; peab saatma konspekti põllumajanduse peavalitsusele. Kas see tegelikult võimalik on, — ja kui seal mõni väikesem viga ette tuleb, siis on jälle häda lahti.

§ 3. ütleb, et kursusest alaliste osavõtjate arv ei või langeda alla 12, kes kohustatud osa võtma kõigist kursuste tööd. Kas võib paberlikult rohkem ette kirjutada kui see? Juhtub kellelgi kursusest osavõtjal koduses majapidamises mingisugune viga, mille tõttu tal võimalik ei ole järgmisel päeval kursusele tulla, siis peab 11 inimest koju minema, sest ettelugemisi pidada ei tohi.

Siis edasi, § 7. ütleb kursustepidamise kohta, et lühiaegsed kursused kestavad kuni 10 päeva. Tähendab, et kauem ei või kursust pidada kui 10 päeva. Ja edasi, et kursuste normaal-kavad tulevad esitada põllumajanduse peavalitsusele. Mis on selle tagajärg? Selle tagajärg on see, et mitmed põllutöökoolide õpetajad on kursustepidamisest ära öelnud.

§ 13. ütleb: Kursuste kuulajad peavad esitama aasta jooksul aruanded või andma õpetajale — agronoomile — tarvilikud teated aruande jaoks, millest selguksid kursusel omandatud teadmiste ja oskuste tegelikult ära kasutamise seisukord ja tulemused. Aruanded esitatakse kursustepidajate poolt põllumajanduse peavalitsusele.

Tähendab — isegi kursustest osavõtjad on kohustatud aru andma iseene üle, kui palju ta kursusest kasu saanud. (J. Fuks, as: Seda nõudsid kõik, keskseltsi nõudis ka.) Ei ole nõudnud. Niiisugune aruandmine on absoluutselt võimatu. (J. Hünerson, põl: See on kahekordne raamatupidamine.)

Siis näeme, et siin on täielik keelustusüsteem põllumajanduse kursuste pidamisel maksuma pandud, sest nii on võimata põllumajanduse kursusi pidada.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Tonkman, Teie kõneaeg on läbi. Rkl. Järve annab oma kõneaja Teile.

K. Tonkman (põl): Nüüd selgub, et Vene ajal, kus raske surve oli, ei olnud niisuguseid takistusi põllutöökursuste pidamiseks kui praegu, eriti just tulevad need takistused koonduseministrite poolt, kes end peavad väike-koopidajateks ja ütlevad, et nemad need õiged ministrid ja riigijuhid on.

Kas siis meie põllumees tahab seda, et talle agronoomilist abi nii antakse, nagu ma eile näitasin, et võta kell näpುವಾಹಲೆ ja vaata, kui palju aega nõuandmiseks läinud. Kuidas viisi tegelik põllumees võib sellega nõusse jääda? (J. Voiman, stp: Muidu instruktorigid luiskavad.) Arvan, et need paberid ei ole luiskamise tarvis kokku seatud. (J. Voiman, stp: Olen kuulnud, et keskseltsi instruktorigid luiskavat.) Härra Voiman,

ma ei räägi keskseltsist, vaid agronoomilise abiandmise büroost.

Nii selgub, et meil on paberlik asjaajamine juba niivõrt süvenenud, ja näib, et põllutöoministeeriumil ja põllumajanduse peavalitsusel ei ole muud tööd, kui ainult keerulisi pabereid ja keerulisi asjaajamise viise välja otsida, ja ainult selleks, et takistada, mitte selleks, et edendada.

Nii on tõelik seisukord praegu, ja seepärast arvan mina, et agronoomilise abiandmise büroo, mis aasta läbi töötanud, ei ole neid ülesandeid täitnud, mis temale täita antud. Samuti ei ole agronoomiline abiandmine paremaks läinud, ja ei ole põllumajanduse nõuannet paremini korraldatud, kui enne keskseltsi ajal.

Põllutöominister **K. Soonberg**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Tonkman arvustas kõvasti agronoomilise büroo aruandmise korda ja aruandmise korda põllumajanduse peavalitsusele kursuste kohta.

Agronoomilisel tööalal teotsevad isikud peavad igalpool harilikult päevaraamatuid. Kui töökohti ja töötulemusi ei fikseerita, on minu arvates päris võimata läbi saada.

Kui agronoomi vastuvõttele tuleb keegi inimene nõu küsima, ja kui agronoom üldse huvitatud ei ole sellest isikust, ei märgi üles selle inimese elukohta, annab temale ainult nõu, kohapeale aga ei lähe, siis see agronoom oma ülesandeid ei täida. Härra Tonkman peaks teadma, et põllumeeste keskseltsi nõuandjad on oma päevaraamatuid pidanud. Lugupeetud rkl. härra Hünerson, kes on nimetatud asutuses juhtival kohal, võiks seda tõendada, et päevaraamatuid on seal peetud.

Küsimus on ainult päevaraamatu vormis. Omal ajal sellel alal teotsedes oli minul ainult valge vihuleht, kuhu oli vaja vastavad märkused teha. Kuid niisugune märkimisviis on raske, ja kokkuvõtet teha selle järgi on ka raske. Et neid raskusi kõrvaldada, on büroo poolt päevaraamatu vorm maksuma pandud, mida härra Tonkman arvustaski.

Selle vormi järgi, kui tegevus on kohapeal majapidamises, märgitakse esimesse lahtrisse talu nimi, teise lahtrisse — missuguseid juhatusi antud, siis märgitakse, kuikaua seal umbes peatunud. See on kõik, mis märgitakse selle talu kohta, kuhu nõu andma minnakse. Minu arvates ei ole see liiga koormamine, vaid see on agronoomile enesele tähtis, et ta teaks, kus ta nõu andis, teaks tagajärgi kontrollida ja jälgida.

Edasi on päevaraamatus märgitud koosolekud, loengud ja kursused. Koosolekuid korraldab agronoom asutustes, ning peab

märkima asutuse, kus koosolek peeti, samuti peab märkima, missihilised kursused, kas karja- või taimekasvatuse alal j.n.e. Minu arvates need nõudmised ei lähe sugugi liiale.

Edasi on siin raamatus teatud kokkuvõtte, see on see osa, mille agronoom märgib endale õhtul kodus. Ta teeb teatud kokkuvõtte nõuandejuhtude arvu kohta j.n.e. Iga põllumees, kui ta teadlik, peab tegema oma majapidamises teatavad märkimised, aga agronoom peab olema teadlikum kui läbilõige meie põllumeestest. Järelikult peab ta ka kokkuvõtteid tegema. Ma ütlen, kui valge leht kätte antaks ja öeldaks, et märkige see üles, oleks see palju raskem. (K. Tonkman, põl: Siis tähendab, Teie pooldate seda täiel määral?) Mina pooldan täiel määral, et töö registreeritaks, ja registreerimine peab käima ka nõuandetöö kohta.

Kui tahetakse agronoomilist abiandmist süstemaatiliselt arendada, peab ülevaade olema selle kohta, kuipalju sellel alal tehtud. Kohapealse agronoomilise töö eest on vastutav jaoskonna agronoom, ning selles mõttes peab ta kokkuvõtte tegema kursuste kohta, kõige selle kohta, mis agronoomilised jõud jaoskonnas teinud. Sellest nõudmisest ei pääse mööda. Kõik tuleb süstemaatiliselt läbi töötada, ja kui kuuaruande vormi vaadata, siis ka see sihhib sinnapoole.

(Sekretäri kohale asub sekretär **A. Tamman**.)

Edasi härra Tonkman kurjustas väga, kõneldes nende juhtnõoride üle, mis läinud aastal põllutööministeeriumi poolt kursuste korraldamise alal maksuma pandud. Eksiarvamiste ärahoidmiseks pean ütleva, et neis juhtnõorides seatud nõudmised on maksvad kursuste kohta, kus põllumajanduse peavalitsus erilisi abirahasid annab. Põllumajanduse peavalitsuse eelarves on summa 5 tuhat krooni, kust antakse abirahasid korraldatavate kursuste tarvis. Ja kui keegi tahab abiraha saada peale üldise toetuse, mis vastavad organisatsioonid saavad, siis nõutakse andmeid. Ja kui andmed antakse ja kahe nädala jooksul ei tule takistust põllumajanduse peavalitsuse poolt, siis makstakse abiraha välja. Kui aga keskbüroo agronoomilised jõud korraldavad kursuse ja erilisi abirahasid ei taha, siis mingsuguseid nõudmisi põllumajanduse peavalitsus üles ei sea. Kui aga tahetakse saada erilist abiraha — kui on tarvis korraldada pikaajalisi kursusi, kus teatavaid küsimusi pikemalt käsitletak, siis neile kursustele antakse abirahasid erilistest toetusesummadest. (K. Tonkman, põl: Kuulge, härra minister, kandke õieti need asjad ette.) Ma kannan

õieti. Vähemalt mulle on asja juhtide poolt nii ette kantud.

Eelmisel koosolekul rkl. Tonkman nurises selle üle, et meil soomaade väljaandmise kord on liiga raskeks tehtud. Seda korda on revideeritud 1926. a., ja pärast seda on see omandanud niisuguse kuju, et minu arvates võimalused soomaid saada kaunis vabad võiksid olla. Härra Tonkman nurises, et töö tagajärjed ei ole maavõtjal kindlustatud vastavas määruuses ettenähtud korraga. Määruuses on öeldud, et kui maavõtja $\frac{1}{10}$ saadud maapinnast üles harib, siis võib ta selle maa saada põliseks. (K. Tonkman, põl: Aga kas on see selles määruuses sees, et kui riiklikud huvid nõuavad, võib temalt ka ära võtta.) Ma pean ütleva, et kui on keegi soo kallal töötanud, siis põllutööministeerium ei ole teda minema ajanud sellelt, ja seda ta pole mõelnudki teha. Tähen-dab, kui keegi $\frac{1}{10}$ soomaadest üles harib, siis võib ta selle saada põliseks kasutamiseks. (K. Tonkman'i, põl vahelhüüded.)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Tonkman, ma palun rahu! Ma palun Riigikogu liikmeid järgmist tähele panna: Ma saan lubatavaks pidada ühekordse vahelhüüde asja selgitamiseks. Saan aru ka veel teistkordsest vahelhüüdest asja selgitamiseks, kuid mitmekordseid vahelhüüdeid ei saa ma kuidagi lubada.

Põllutööminister **K. Soonberg**: Tähen-dab, et 50 hektaari võib saada soomaad põlise pidamise alusel, kui ta $\frac{1}{10}$ soost üles harinud. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui Riigikogu arvestaks nü, nagu rkl. Tonkman ette tõi, et peab panema ühe sootüki inimese nimele, sellele vaatamata, kas ta $\frac{1}{10}$ harinud või mitte, see ei saaks õige olla. Minu arvates ei saa kõlbmatut ega ka kõlblikku maatükki kinni panna ühe inimese nimele, sellele vaatamata, kas ta seda üldse mõtleb harima hakata, sest nii võib see maatükk harimata jääda. Mõni arvab, et võtan pealegi selle maatüki oma nimele, kas ma seda harida saan või mitte, see pole tähtis, eks ta või mu nimel seista. Nii ei saa talitada.

Härra Tonkman tähendas siin soomaa saaja kvalifikatsiooni kohta, nagu oleks nõutud inimestelt, kes maad tahtnud saada, et neil peab koonduserühma kaart taskus olema. See ei vasta tõele. Põllutööminister isiklikult ei määra kandidaate kohtadele, vaid kandidaadid esitab riigimaade korraldamise komisjon. Põllutööministeeriumil ei ole kuidagi võimalik oma valikut läbi viia, vaid seda teeb

riigimaade korraldamise komisjon kohapeal, kelle liikmeks on üks kohtunik, maavalitsuse esimees ja riigimaade ülem. See komisjon kogub andmeid ja seab üles inimesed. Milles on siin viga? Viga on selles, et meil kapitali liiga vähe selleks, et meie täies rinnas saaksime asuda soode kallale. Kui Riigikogu vastu võttis Asundusekapitali seaduse, siis on sellega teatud võimalused loodud. Edaspidi kahtlemata saadakse siit suuremaid summasid, ja avaneb võimalus sooparandusi suuremal määral läbi viia.

Edasi tahaksin peatuda mõne väite juures, mis lugupeetud rkl. A. Johanson ette tõi. Tema arvates on meil nende summade alal, mis lähivad maaparanduse toetamiseks, ebasoovitava ebaproportsiooniga tegemist. Veejuhtmete reguleerimiseks minevat palju enam, nimelt 42 miljonit, kuna detail maaparandustööde läbiviimiseks vähemad summad ette nähtud olevat. Need detail maaparanduse summad on eelarves laiali. Nende kogusumma, kui arvame siia juurde magistraalkraavid, on 55 miljoni senti ümber. Asundusekapitalist läheb 25 miljonit maapanga pantlehtede ostmiseks, ja nagu lugupeetud Riigikogu liikmetel meeles, on Asundusekapitali seaduses ette nähtud, et võidakse osta maapanga pantlehti, mis antud välja maaparanduse otstarbeks. Siis on 20 miljonit maaparanduselaenu fondi arvel ette nähtud, ja peale selle magistraalkraavide tööde alal toetust üle 8 miljoni. Siia juurde tulevad arvata tagasimaksud maaparanduselaenu fondi arvel. Kindlasti ei või ma seda summat nimetada, mul ei ole andmeid kaasa võetud, aga umbes 10 miljonit teevad tagasimaksud. Nii ei ole need summad sugugi nii väikesed, nagu ette toodi. (Rahaminister A. Oinas: Antakse välja umbes 100 miljonit senti maaparanduseks kogusummas.) Kui veejuhtmete reguleerimise juurde võtame, siis peab võtma ka Peipsi ja Kasari peale ette nähtud summad, mis teedeministeeriumi eelarves ette nähtud, siis on rohkem kui 100 miljonit. Aga 55 miljonit on detail maaparandusetöödeks, nagu ma ütlesin.

Peipsi pinna alandamise kohta on juba räägitud. Härra Johanson peatus pikemalt kultuuriliste toetusummade juures. See oli vana võrdlus, mis juba alamkomisjonis ja pärast laiendatud rahaasjanduse komisjonis ette kanti. See kerkis ka siin üles: võrdlus maaparanduse ja ehitusetalituse summade vahel. Ma olen maaparanduse büroo summasid suurendanud ja ei ole vastu vaieldud, kui Riigikogu komisjon leidis võimalikuks neid veel suurendada. Minu ettepanekus on suurendus, võrreldes läinud aastaga, 120.000 senti

ümber, kuna ehitusetalituse summasid ma suurendanud ei ole. Nüüd võiks küsimus olla, mispärast ei ole neid vähendatud. Pean ütleva, et meie riigis investeeritakse praegu õige suured summad ehitustesse, ja siin nõuande alla kokku tõmmata riisikoga, et neid summasid otstarbekohaselt ei kasutata, see oleks lubamatu. (J. Hünerson, põl: Keskseltsile andmine ehitusetalituseks on ka lubamatu.) Teie, lugupeetud härra Hünerson, teate, et meil on spetsialisatsioon läbi läinud seltside vahel. Keskselts saab meil maaparanduse büroo tarvis summasid, kuna ta ehitusetalituse jaoks ei saa. Põllumajanduse liit saab ehitusetalituse summasid, kuna ta maaparanduse büroo jaoks ei saa. (J. Hünerson, põl: Aga maamõõtjate jaoks saab küll!) Maamõõtjate jaoks saab ta tükitöö alusel teatava tasu, sest riik on õieti teatava määranu kohustatud neid täpseid mõõtmistöid tegema. Seepärast on tasu siin loomulik. Põhimõtte aga peab see olema, et meie üht ala arendame ühe organisatsiooni kaudu riikliku toetuse abil. Muidugi ma ei vaidle sugugi selle vastu, et kultuurteingu töö raske on. See on raskem, kui võibolla teistel agronoomilise töö aladel. Üldiselt seltskondlike agronoomia aladel töötavate isikute töö on raske. Siin kulub inimene väga ruttu; vähe on neid, kes pikemat aega seal suutnud püsima jääda. Selles mõttes oleks soovitatav palgaalusid parandada, käesolevas eelarves seda aga võimalik teha ei ole olnud, sest rohkem summasid hankida mingisugust võimalust ei olnud. Nad on suurenenud läinud aastaga võrreldes siiski teatava protsendi võrra.

J. Hünerson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pean tarvilikuks mõne sõnaga öiendada neid seletusi, mis siin härra põllutööminister andis. Härra põllutööministri kõnest sain aru, nagu oleks tema sellel arvamisel, et ka põllumeeste keskseltsi instruktorid ja teised tööjõud peavad pidama päevaraamatuid, kuhu nad üksikasjalikult kõik oma töö peavad kirjutama, mis nad teatud päeval teinud on. Mina pean ütleva, et selle aja jooksul, mil mina põllumeeste keskseltsi tööd ja tegevust juhin, see tähendab algusest kuni tänapäevani, ei ole mina ühtki niisugust päevaraamatut oma silmaga näinud, ja minu teadmisel niisuguseid päevaraamatuid ei peeta, mida võiks niisuguseks mitmesuguste küsimustega märkuste koguks nimetada, nagu selle agronoomiline büroo oma ametnikkude juures maksuma pannud. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kui on hoopis teine asi, siis seda ei saa nii nimetada. Sellest aga, et seal päevaraamatuid ei peeta, järele-

dada, nagu ei oleks seal tööjõudude tegevuse järelevalvet, ei saa ega ei tohi. Iga tööjõud märgib endale harilikku kalendrisse või taskuraamatusse, missuguse ülesande juures tema viibinud, ja iga kuu lõpul seab aruande kokku, nii et juhtival keskkohal ülevaade on, kas need inimesed tööd on teinud ja mis liiki see on olnud. Igatahes seal ei ole kuidagi-moodi mingisuguseid erilisi küsimusi kõige selle töö ja tegevuse kohta. Võiks küsimus tõusta selle kohta, kas säärasest järelevalvest on küllalt või ei. Ma pean sellele tähelepanu juhtima, et põllumeeste omad organisatsioonid, muu hulgas ka põllumeeste keskselts, agronoomilise nõuande korraldamise asjas on asunud algusest teisele seisukohale, kui riiklik agronoomiline büroo. Seal vaadatakse agronoomilisele nõuandele sellelt seisukohalt, et meie ei saa põllumeest ega ta majapidamist kunagi agronoomi hooldamise alla võtta, nagu seda riiklik büroo teeb, mille kohta täiendavate seletuste järgi, mis siin antud, selgub, et büroo agronoom teeb põllumehele teatavad ülesanded, märgib need oma keerulistesse raamatutesse ja pärast kontrollib, kas ta ülesanded täidetud. Sellega seatakse agronoom põllumehele teatavaks ülemaks, ja kui seda asjaolu vaadata, siis puudub veel trahv, mis põllumehele panna, kui ta agronoomi käsku ei ole täitnud. (Põllutööminister K. Soonberg: Kas Teie kõnelemise süsteemi paremaks peate, kui nõuannet?) Kuulge, on ikka teine asi, kas meie põllumehele vaatame kui ülemuse käsualusele, või kui isetegevale majanduslikule isikule, kellel oma majapidamine, kus ta peremees, kus tal endal mingi tahtmine ja teadmine. Ja kui meie kõneleme, siis see kõnelemine käib kõigepealt selle poole, et põllumehes tarvis teadvust tekitada, et tal teadmised puudulikud ja tahtmine nõrk, et ta ise peab majapidamises teatud parandused ette võtma j.n.e. Ja kui see teadvus tal juba on, siis ta peab aru ja otsustab, mida ta täide saadab ja mida mitte, ja kui on üks või teine asi nurja läinud, siis läheb ta ise agronoomi juurde ja leiab nõu õigel ajal, või jälle satub mingisugusel teisel viisil, ütleme nende kõneluste kaudu, agronoomi uue mõjuavalduse alla ja likvideerib oma eksitused ning võtab ette parandusi oma majapidamises. Vaadake, siin on suur põhimõttelik vahe, põllumeest ei saa sundida. Kui agronoom ära läheb, ja kui põllumees ei ole siis iseseisev mõtleja ja teotseja, võib ta jälle mõne rumaluse korda saata. Meil ei ole ikka niisugune riiklik põllumajapidamine, kus riik iga majapidaja põllumehe järele suurt valvet peab, vaid nemad on iseseisvalt teotsevad inimesed, kes oma

vastutusel, oma riisikol peavad töötama. Küll peab aga temal asjatundlik ja heatahtlik nõuanne saadaval olema, kui põllumees seda otsib ja kui ta seda tahab. Kui ta seda ei taha, siis on tarvis seda tahet kasvatada, tekitada. See on üks süsteem.

Teine süsteem on, kui pannakse majapidamised agronoomi hooldamise alla. Muidugi ei taha ma öelda, et ei oleks tarvis olnud erikursusi pidada, millest siin kõne oli, et ei oleks tarvis olnud teatud üksikmajapidamisi sisse seada agronoomi nõuandel ja alalisel kaastegevusel ning hoolitsemisel ja neist eeskujulikud majapidamised välja arendada. Seda ma ei eita. Kuid ütlen, niisugused on üksikud nähtused, üksikud majapidamised. Kui agronoomil palju vaba aega ja riigil rahalised võimalused toetada niisugust majapidamist, siis võime igasuguseid küsimislehti täita, tähelepanekuid teha j.n.e. Need on üksiknähtused, üksikud majapidamised. Sellele ei saa aga põhjeneda meie üldine agronoomilise nõuande süsteem.

Siin teedeminister hüüdis vahele, et on tarvis ka nõuandjate, instruktorite järele valvet pidada, et nad ei logerdaks, ja et seda ei salliks ka põllumeeste oma organisatsioonid. See on küll sisuliselt õige, kuid teiselt poolt peab ütleva, et väga halb on asi, kui agronoomid, nõuandjad, seesugusel tasapinnal on, et ülemusel vaja oleks neid sundida päeva- raamatuid pidama, kuhu igasugused küsimused üles pannakse, mis ma sel ja sel tunniajal tegin, mida sellele ütlesin j.n.e. Vaadake, kui agronoomide kontroll niikaugele peab minema, siis saame seda küll kätte, et agronoomilised jõud, kui nad niiöelda tõesti töö juures on, seal ainult paberit peavad kirjutama ja vastama igasugustele küsimistele, või jälle, kui nad siiski tarviliku ja võimaliku leiavad vahepeal muud arjaviidet leida, siis tulevad tagantjärele, päevade järele, vaatavad lakke ja kirjutavad küsimislehed täis, ja selle moega siis neil ülem-järelevalvajatel jäi niisugune mulje, vaadake, kuidas mehed teotavad! (Teedeminister O. Köster: Miks Teie niisugust juttu ei aja agronoomilise nõuande büroo nõukogus, kus Teie liige olete?) Tulge korraks sinna ja vaadake. Ma olen seal nõukogus käinud, ja minu nõuga sünnib seal just punkt sedasama, mis siingi praeguse koalitsiooni ajal. Mis nõu sa ka ei annaks, aga käed tõusevad ikka püsti ja hääletatakse maha. Nõnda et kõik need nõuanded lähevad sedasama rada, nagu siingi. Selleks aga, et nende asjalikku vastuvõtmist uskuda ja loota, peaks natuke noorem inimene olema kui mina olen.

Aga ma tahaksin siiski loota, et seesugune vaade agronoomilisele nõuandele ja seesugune vahekord palkava ja juhtiva asutuse, kesk-koha ja tööjõu vahel ei ole õige ega loomulik ja ei kanna vilja, ning et seltskondlikkudes asutustes püütakse agronoomilise nõuande jaoks leida inimesi, kellel arenenud südame-tunnistus ja kes teeksid tööd oma parema tundmise järgi. Nii et keskkohal ei ole muud teha, kui neid inimesi tundma õppida ja otsusele jõuda, kas nad on niivõrt tublid isikud, et seda tööd teha suudavad. Kui sellelt seisukohalt asi korda läheb, siis saame rea seltskonnategelasi, kes ise paremaks kontrolliks on, kui ükski kontrollaparaat ja kui ükski seitsmekordne raamatupidamine seda olla saab. Ja need, oma hea nime pärast, oma seltskondliku seisukoha pärast, teevad oma töö ideeliselt ennast ohverdades hea töö kordamineku ja heade tagajärgede pärast, ning teevad seda paremini, kui seda ühegi sundusega teha saab. Selles mõttes pean ütleva ja tunnistama, et meie senine töö ei ole tagajärgedeta olnud, lootused selles asjas ei ole nurja läinud ja pettumusi sellel alal üldse ei ole.

Sellepärast siis pean ütleva, et kui ei ole kohase iseloomuga ja kohasel arenemistmel seisvaid isikuid selle töö juures, siis ei kanna see ka head vilja, kuigi ei tea misugune keeruline raamatupidamise viis tarvitusel on. Kui aga töö juures on seltskonnategelased, siis võib see raamatupidamine nende tööd ainult halvata, ja nad saavad siis teiste abinõudega paremini oma eesmärgi kätte.

A. Johanson (põl) (fakt. märk.): Lugupeetud rkl. härra Kerem'i seletuse kohta minu eileõhtuse kõne puhul tähendan faktilise märkusena, et mina jõgede süvendamist ei ole eitanud, vaid seletasin, et katsutakse seda niisugustes kohtades ette võtta, kus põllumajapidamisi palju lähedal ja jõgedeäärseid maid harima hakatakse. Neis kohtades hoitakse jõed korras, ja seal tasub see töö paremini end. Nimetasin ka mõned jõed, mis kõigepealt tuleksid süvendada.

Et kraavitamise ja maaharimise läbi maa rohkem sademetevett sisse imeb ja oma lopsaka taimestiku tõttu ära tarvitab, ning sellepärast kraavide kaudu ärajooksva vee hulk väikesem, on igapähele selge, kes tegeliku maaparandusega tegemist teinud.

Mis puutub minu isiklikku arvamisse Peipsi vee alandamise kohta, siis ei tahtnud ma sellega eitada Peipsi veepinna alandamise tähtsust. Mina pean seda väga tähtsaks, isäranis siis, kui seda võimalik tarvilikus ulatuses läbi viia. Seda on ka põllumeeste

rühm väga tähtsaks pidanud ja alati Peipsi alandamise poolt olnud. Minu isiklik arvamine käis ainult selle kohta, et kas seda oleks just tarvilik käesoleval aastal, mil viimase ikalduseaasta pärast riigi väljaminekud väga suured, ette võtta.

M. Martinson (põl) (korra kohta): Ma ei saa säärast töötamisviisi loomulikuks pidada, nagu meie praegune töötamine on, seepärast teen ettepaneku,

koosolek lõpetada.

Ei ole kellegi kord säärane, kus meie nii tähtsat seadust, riigi eelarvet, arutame niiviisi, et saal tühi, inimesed on komisjonides töötamas. Ja kui nii peab olema, et komisjonid samal ajal töötavad kui Riigikogu töötab, siis säärast korda rahvas lubada ei või, see töötamisviis õige ja loomulik ei ole. Kui nii tahetakse töötada, et koalitsiooni rühmad kutsuvad Riigikogu koosoleku ajal komisjonid kokku, vaatamata sellele, et üksikud komisjoni liikmed selle vastu protesteerivad, seda korda loomulikuks ja kodukorraga kokkukõlaliseks lugeda ei või. Seepärast tahaksin koalitsioonile vastu tulla, sest nähtavasti on koalitsioonil ja praegusel valitsusel vajalik väga palju ja tähtsaid seaduseelnõusid komisjonis läbi töötada ja siin Riigikogus enne istungjärgu lõppu vastu võtta, ja selle oma ettepanekuga tahan teile, mu härrad, vastu tulla, et komisjonid rahu-likult töötada saaksid ja meie komisjonist osa võtta võiksimme kui opositsiooni esindajad, ja sunnitud ei oleks Riigikogu koosolekul viibima. Seepärast on täiesti põhjendatud ettepanek, koosolek lõpetada.

O. Gustavson (stp): Ma vaidlen rkl. Martinson'i ettepanekule vastu. Kui omal ajal rkl. härra Hünerson kõneles roheliste lippude pühitsemisest, siis ütles ta, et see ei ole erakondlik propaganda, vaid see on toime pandud riigi huvidest välja minnes. Antud korral lubatagu kinni naelutada, et see riiklikkudes huvides talitamine ei ole, kui kõige suurem rühm paneb Riigikogu töötamise seisma selleks, et eelarve arutamist viivitada, et eelarvet ei saaks tähtajaks vastu võtta. Kui härrad põllumehed arvavad, et säärane töö on riiklik propaganda, siis on see enam kui omapärane arusaamine riigi huvidest. Mitte riiklik propaganda, vaid mahakiskuv on see töö, töö, mis sihhib sinna poole, et maksu mis maksab, teha valitsemist võimatuks.

Vaheaeg kl. 12.26 min. — kl. 13.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

14. Riigikogu järgmise koosoleku määramine. Sekretär **A. Tammann** (korra kohta): Riigikogu juhatus nimel teen ettepaneku, pidada

Riigikogu järgmine koosolek esmaspäeval, 25. märtsil s. a., kell 10 homm. (Päevakord prot. nr. 236/37.)

Edasi on Riigikogu juhatus nimel teatada, et juhatus kavatses tänase koosoleku pidada vähemalt kella 3-ni ja palub Riigikogu liikmeid seda arvestada.

Juhataja **K. Einbund**: Juhatus nimel võin veel teatada, et kui ettekantud päevakorrad välja jäänud mõned esitatud seaduseelnõud, mille materjal Riigikogu liikmetele kodukorra kohaselt teatavaks tehtud, nagu on välja jäänud käesoleval koosolekul arutamiseks ära võetud redaktsiooni komisjoni ettepanek, siis kõigi nende kohta teeb juhatus täiendava ettepaneku esmaspäeva hommikul.

Panen kõigepealt hääletamisele järgmise koosoleku määramise ettepaneku ja selle järele koosoleku lõpetamise ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on juhatus liikme Tammann'i ettepanek vastu võetud.

M. Martinson (põl), kohalt: Võtan oma ettepaneku tagasi.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Martinson võtab tagasi oma ettepaneku koosoleku lõpetamise kohta.

(Sekretäri kohale asub sekretär **A. Tammann**.)

15. Eesti va- bariigi kulude ja tulude eelarve 1929./1930. a. lugemisel. (Punkt 13. järg.) Aruandja kohal aruandja **K. Ast**. **P. Baranin** (vn):

Господа депутаты! Здесь по поводу бюджета так много уже говорилось, что мои несколько слов вероятно никому не испортят обеда, а если кому-либо и придется не по вкусу, то, что же делать, парламентский строй таков, что приходится говорить больше неприятных вещей, чем приятных.

Я хотел несколько слов сказать относительно политики министерства земледелия в отношении рыбацкого населения.

Наша земельная политика идет вперед медленными шагами. Наделение земель безземельных и землеустройство чрезвычайно затягивается. Более всего страдает от этой медлительности наше рыбацкое население. На него нужно бы

обратить внимание в первую голову. К сожалению здесь многое пропущено и многое упущено. Я имею главным образом в виду причудского рыбака, условия существования которого приняли в последнее время ужасный характер. Ему должна быть оказана помощь в первую очередь.

Однако, эта помощь, в виде прирезки маленьких земельных участков, переселение 30—40 семейств в другие районы, выдача в 2—3.000 с. займа не спасает положения. Узел на шее до того затянулся, что такие миниатюрные меры не могут разрешить эту запутанную проблему. Для многих из вас может показаться странным, почему причудские рыбаки живут теперь хуже, чем в былое время. Причин к этому много.

Главная причина — экономический кризис еще не изжит и в последнее время он обострился. Затем следует принять во внимание, что причудское население в былые времена никогда не жило на одном только рыболовном промысле. Большинство причудского населения на все летнее время уходило в отхожие заработки. Оно расходилось в Петроград, в Петроградскую губернию, в Новгородскую губернию, в город Ригу и т. д. Имея летом хорошие отхожие заработки, обеспечивавшие безбедное существование зимой, население чувствовало себя довольным.

Кроме сего, главное и самое сильное ядро рыбацкое ежегодно покидало свои родные края и спускалось вниз по Нарове в Финский залив, Ладожское и Онежское озера, занималось там целое лето, а иногда и осень рыболовным промыслом, дававшим хороший заработок, в особенности на Ладожском озере. Рыбаки приезжали оттуда с полными кошельками. (Vahelhüüe: Küll oli siis paradüis!)

Что же мы видим теперь? Из Чудского озера, как из колодца черпают теперь ежедневно, ибо других источников, других мест для рыбной ловли причудский район не знает. И, конечно, это обстоятельство на рыбных богатствах озера отражается. Мы по своим силам, как видно, не можем дать таких средств, которые быстрым темпом повели бы к улучшению положения населения, а по сему надо искать путей, которые были бы нам по силам. Эти пути имеются. Только надо уметь найти их и подойти к ним. Мы до сего времени не попытались добиться пред Советской Россией

положения, чтобы наши рыбаки могли поехать и заниматься рыбным промыслом в советских водах. Это значительно облегчило бы положение наших рыбаков. Еще в 1924. году по просьбе красногорских рыбаков я обращался в министерство иностранных дел с подобной просьбой, но тогда из этого ничего не вышло. Теперь положение изменилось. И может быть, настало время обсудить этот вопрос снова. (М. Juhkam, tõer: Kuulake nüüd juttu!). Если бы удалось достигнуть в этом вопросе соглашения с Советской Россией, наши воды были бы на известный период времени оставлены в покое, что безусловно отразилось бы на наших рыбных богатствах, а наши причудские рыбаки получили бы возможность наладить свою жизнь, может быть, даже без всякой посторонней помощи. (М. Juhkam, tõer: Mis tühja juttu ajada!) Если Вы иногда говорите „tühi jutt“, то мне не грешно будет следовать иногда по Вашим стопам.

Имея эти обстоятельства в виду, я вношу предложение, чтобы правительство приняло серьезные меры к отысканию рынков для сбыта рыбных продуктов за границей, и во вторых в срочном порядке приступило к переговорам с Советской Россией о предоставлении возможности причудским рыбакам заниматься рыбным промыслом во внутренних водах Советской России, а именно: в Ладожском, Онежском озерах и в Финском заливе. (М. Juhkam, tõer: Kas Teie ise usute ka seda, mis räägite?)

Я оговариваюсь, что это предложение вношу от своего имени, фракция этого вопроса не обсуждала. Может быть, целесообразнее было-бы это сделать в бюджетной комиссии, но я в данном случае следую примеру министра финансов. Министр финансов, внося свои поправки о повышении кредита для выдачи займа пострадавшим от неурожая, говорил, что нехорошо вносить предложения в пленуме, не обсудив их в комиссии, но так как они касаются кардинального вопроса, то принимая во внимание его значение и срочность, он просит их принять, не обсуждая в комиссии. Я, в данном случае, делаю то же самое, и надеюсь, что мое предложение будет поддержано. (М. Juhkam, tõer: Miks Teie Kaspia merd ka ei taha?) Это далеко. И причудские рыбаки этого моря не знают. (O. Gustavson, sp: Aga Volgat?) На Волгу можно.

На эстонском языке, позвольте повторить его:

„Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus astuks samme:

1) välismaal turu leidmiseks kalasaaduste jaoks,

2) kiire korras algaks läbirääkimisi Nõukogude Venemaaga peipsiäärsetele kaluritele kalapüüdmise võimaluse saavutamiseks Nõukogude sisevetes, eriti Laadoga, Oonega järves ja Soome lahes.“

(Teedeminister O. Köster: Aga kui keegi pakub üle Kaspia, mis siis?)

Rahaminister A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Luban enesele teha mõned lühikesed märkused rkl. Tõnisson'i seletuste kohta, mis ta oma pikas kõnes ette tõi, nimelt et meil on raske aasta ja olevat tarvis kokku hoida. Mina ei eita seda. Rõhutan veel kord, et eelarve-eelnõus on kokkuhoidu teostatud niipalju kui võimalik. Selle teostamine ei olnud kerge, sest et mina olin püüdanud, kahjuks, õige optimistliku eelarve-materjali päranduse. (J. Tõnisson, rhv: Kellelt Te pärandasite?) Hoolimata sellest suurest tööst, mis riigikassa oli eelarve kokkuseadmisel ja kärpimisel teinud, tuli minul isiklikult umbes kolm nädalat hommikust õhtuni vastavate keskvalitsuste juhatastega nõu pidada selle üle, kuidas eelarves suuremat kokkuhoidu saavutada. Kui võrdleme käesoleva 1928./29. aasta eelarvet — koos lisaeelarvetega — esitatud eelnõuga, viimasest maha arvates uute raudteede ehitamise ja asundusekapitali summasid, millised puudusid 1927./28. a. eelarves, siis näeme järgmist kokkuhoidu... (J. Tõnisson, rhv: Siis jääb ikka 2.400.000 üle.) Lubage, härra Tõnisson, siin on lihtsa aritmeetikaga tegemist, mille põhjal ei peaks raske olema selgusele jõuda tõsiasjade kohta. Kui käesoleva aasta riigi-eelarve kogusummast, juurde arvates viimasele lisaeelarved, maha arvata uute raudteede ehitamise summa 2 milj. kr. ja asundusekapitali summad 2,5 milj. kr., siis saame 88 milj. kr. Maha arvates vastavad summad käesoleva eelarve-eelnõu kogusummast — 95,4 milj. kr., nimelt uute raudteede ehitamise summa 5,6 milj. kr. ja asundamiskapitali summad 2,5 milj. kr., siis saame 87,3 milj. kr., seega isegi väikesema summa, kui käesoleva aasta riigi-eelarve, juurde arvates lisaeelarved. Nimelt on sinna üle viidud teatud summad, mis varem maapangast läbi käisid. Kui me need summad kõrvale jätame, siis peab, härra Tõnisson, samale järeldusele tulema, mille ma praegu ette kandsin. Kuid kõige selle juures on käesoleva aasta eelarve-

eelnõusse asetatud uued summad, mis tulid paigutada eelarvesse seaduste põhjal ja millest ei pääsenud mööda, kui riigi enesele võetud kohustustest. Piirituse alal 100 miljonit, riigiametnikkude ja -teenijate teenistusevanuse alal 160 miljonit, maanteede alal krediiti 50 miljonit, maaparanduse alal 20 miljonit, kalameestefond 9 miljonit, kaitseleidule 65 miljonit, Peipsi veepinna alandamiseks 25 miljonit, pensionide suurendamiseks 23 miljonit, seega 450 miljonit uusi kulusid, mis tulid riigi eelarvesse võtta uute seaduste maksmahakkamise põhjal. (Vahelhüüe.) Õige! See oli võimalik sel teel, et käesoleva aasta eelarve-eelnõus viidi läbi väga karm kärpimine. (J. Tõnisson, rhv: On asju, mida veel peab kärpima.) Võimalik, seda võib veel arutada.

Härra Tõnisson rõhutas käsitöö toetamise tarvidust, tähendades, et eelmise aasta eelarves olevat olnud teatud summad käsitöö edendamiseks. Pean tähendama, et ka käesolevas eelarve-eelnõus on summased selleks otstarbeks. Nimelt võidakse võtta käesoleva aasta eelarve-eelnõu järgi, kui Riigikogu selle vastu võtab, kaubandus-tööstusministeeriumi juurde ametisse 5 käsitööinstruktorit. (Vahelhüüe.) Selleks on vastav krediit ette nähtud. Säärast krediiti varem ei ole olnud. (J. Tõnisson'i rhv vahelhüüe.) Peale selle on veel mõningad summad haridusministeeriumi eelarve-osas. (J. Tõnisson, rhv: See on ikkagi poole vähem!) Aga võibolla on ta efekt ehk suurem, sest nüüd on võimalik instruktoreid tööle panna. Ma ei tahaks aga selle üle vaidlema hakata. Kahjuks puudub siit härra Kornel, kes oma vaidlusekõnes üles tõstis mitmesugused küsimused ja ei leppinud vastusega, mis ma temale andsin. Ma ei tahaks härra Kornel'iga vaielda selles toonis, millises tema tarvilikuks pidas minuga vaielda. Tähendan ainult hõberaha väljalaskmise kohta, et hõberaha väljalaskmist Rahaseaduses ettenähtud piires võib kasutada kui teatavat krediidi-operatsiooni. Õigemini tuleks kasutada kui tagasimaksmat sise-laenu. See on õieti kõrvaline asi. Kuidas meie seda operatsiooni ka ei nimeta, tähtis on aga see, et see tuleb riigi eelarvest läbi viia. Väljaspool riigi eelarvet seda operatsiooni teha ei saa. Nii talitatakse Lääne-Euroopas, nii talitatakse Lätis, Venemaal, ja nii on ka siin talitatud. (K. Kornel, rhv: Teie räägite alati sellest, mida kõneleja ei ole rääkinud, et kõnest kõrvale kalduda.) Härra Kornel, mina suhtun Teisse heatahtlikult, kuid õelge mulle, millest näete Teie hõberaha defekti. (J. Tõnisson, rhv: Hõberaha arvestamise viisi järgi oli

riigi ettevõtetes 175 miljonit tulu, aga see ei ole tulu, vaid eelarve puudujääk.) Kas seda tulu eelarves tuleb näidata? (K. Kornel, rhv: Arvestus on vale eelarves.—Aruandja K. Ast: Härra Kornel, Teie ei ole praegu niisuguses seisukorras, et seletada võitel)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Kornel, palun rahu!

Rahaminister **A. Oinas**: Palun härra Kornel'it vastata, kas selle summa eelarvesse võtmine on õige. Õelge ainult jah või ei. (K. Kornel, rhv: Jah!) Väga hea, kui ta „jah“ on, siis on kõik korras. See on teine küsimus, kuidas meie eelarves seda nimetame, kuid ma ütlen, sisuliselt on ta tagasimaksmatu siselaen, kui tahate, on ta krediidi-operatsioon. Mina rahaministrina teen õieti, kui selle summa eelarvesse võtan, ja kui ma jaatava vastuse teilt saan, siis on asi lahendatud.

Mis puutub nüüd Rootsi eelarvesse, siis ei ole ma poole sõnagagi... (K. Tonkman, põl: Teil pole muud, kui võta ja puista kotist uusi rahasid juurde, ja asi käib!) Midagi sellesarnast pole ma kunagi öelnud, et võib uusi rahasid välja lasta niipalju kui soovite. Jutt on aga vahetuseraha väljalaskmisest neis piires, kuidas Rahaseadus seda ette näeb. (K. Tonkman, põl: Rahaseadus laseb nii teha, siis Teie seletasite nii, kuna aga nüüd kõik maha salgate!)

Mis puutub nüüd Rootsi eelarvesse, siis ei rääkinud ma seda, et Eesti eelarve sarnaneks kuidagi Rootsi eelarvele, vaid tähendasin, et Eesti eelarve-eelnõu kokkuseadmisel on silmas peetud neid põhimõtteid, mille alusel on seal eelarve kokku seatud. Meie oleme aga eelarve suhtes Rootsist niisama kaugel, kui Rootsi Eestist.

Mis puutub rkl. Tonkman'i seletustesse, siis jäi mulle meelde üks terav ütlus, mis puudutas nii mind kui rahaministrit, kui ka eelarve üldaruandjat: Meie olevat sel arvamisega, et põllumajandus tuleb surmata! Ei saa aru, kuidas võib minust ja eelarve üldaruandjast nii aru saada. (K. Tonkman, põl: Teie salgate nüüd maha!) Midagi säärast ei ole ma kogu oma elu ajal kunagi öelnud, vaid vastuoksa, tunnistanud, et Eesti riik on põllumajanduslik riik, milles on siiski arenenud ka oma tööstus, kuigi tema kandvamaks osaks jääb põllumajandus. Sellejuures rõhutasin, et põllumajandust peame edendama kõige oma jõuga ja hoolitsema selle eest, et tema tulukus tõuseks. Olen isegi öelnud, et meil ei peaks olema põllutööminis-

teerium, vaid peaks olema põllumajanduse ministeerium, kelle esimeseks ülesandeks oleks tõsta põllumajanduse tulukust. Ka eelarve-eelnõu kõneleb sama keelt. (K. Tonkman, põl: Kus need sotsiaalseadused on? — A. Jõeäär, stp: Kas kaitseliidumaks on sotsiaalseadus?)

Edasi seletab härra Tonkman, et näiteks maaparanduselaenuks olevat vähe summasid antud. Ma julgen tõendada, et niipalju, kui iganes võimalik on ja kuivõrt seda rahaline seisukord lubab, on maaparanduseks raha välja antud nii palju, kui seda võimalik ei olnud enamal jaol teistel aastatel, võibolla mõni üksik aasta välja arvatud, kus leiame, et on võimalikuks leitud selleks otstarbeks niisama palju välja anda, kui see praeguses eelarve-eelnõus ette nähtud. Nüüd on ette nähtud maaparanduselaenuks 20 miljonit senti, asunduskapitali arvel 25 miljonit senti, siis riikliku maaparanduse laenu 58 miljonit senti. Edasi on veel maapank oma ressursidest maaparanduseks laenu andnud. Seal tagasitulevaid summasid, umbes 10 miljonit senti, võib jälle välja anda. Sellega ulatuks summa, mis maaparanduseks ette nähtud, üle 100 miljoni senti. On kahju, et neid summasid ei ole võimalik enam suurendada. Kui mulle näidatakse tuluallikas, millest võiks summasid ammutada, siis ei keeldu ma sellel alal krediite veel laiendamast. Ei saa aga ka öelda, nagu oleks käesoleva eelnõuga vähe antud.

Vahelhüüdena härra Tõnisson'i kõne ajal tuletati hooldajat meelde. See ei käi, härra Tõnisson, Teie kohta. (J. Tõnisson, rhv: Mul pole ka sellega midagi tegemist.) Märgitigi, nagu oleks praeguse valitsuse koalitsiooni hulgas palju hooldajaid. Ma muretsesin kaubandus-tööstusministeeriumilt endale hooldajate nimekirja, ja sealt näeme, et Eestis on neljakümnest hooldajast olnud ainult kaks sotsialisti. (Keskel: Kes teised on?) Teised kuuluvad parempoolsete ridadesse.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahtsin ainult paar märkust teha härra põllutööministri tähenduste kohta. Nimelt tähendas härra põllutööminister oma kõnes, et ta maaparanduse büroole käesolevas eelarves niikuinii suurema summa võtnud, kui möödunud aasta eelarves oli. Härra ministril on õigus, aga ainult niipalju, et ta maaparanduse büroo juhataja abi palga pooles suuruses üles võtnud. Selle ametniku palka eelmise aasta eelarves ei olnud. Mineval aastal eelarve arutamise puhul tähendati, et säärane olukord loomulik ei ole, kus üks tarvilik töötaja palgata on jäetud. Ja lõppude-

lõpuks leiti siis väikesi ülekandeid tehes summa, mis aga tervet palka välja ei andnud; saadi kokku ainult 1.195 krooni, tarvis oli aga ümmarguselt 240.000 krooni. Nüüd on see summa tervena eelarvesse ka võetud. Nii et ministeeriumi ja ministri vastutulekut maaparanduse büroo eelarve suurendamise juures meie ei näe, ja muudes osades on ta täielikult samasugune, nagu ta eelmistel aastatel olnud.

Muudele asjadele maaparanduse suhtes ei taha ma tähelepanu juhtida, selle kohta on sõna võetud ja näidatud, et see on ainuke ala põllutööministeeriumis, kus töötajad pooled palgad eelarvesse võetud, kuna kõigil teistel aladel töötavate töötajade palgad terves suuruses esinevad.

Pea veel üht ütleva, et tähtsam ala, maaparanduse büroo, ei ole tunnustatud vääriliseks teiste aladega agronoomilise abiandmise suhtes. Käesolevat eelarvet komisjonis arutades ei kuulnud ühelteki komisjoni liikmelt, et ta ei oleks maaparanduse büroo tegevust hinnanud. Kui see nii on, siis tahaksin loota, et tuleval aastal see ala teiste aladega üheväärseks arvataks, ja temale terved palgad eelarvesse võetaks.

Eelmiste kõnelejate poolt peatuti palju praeguse uue agronoomilise abiandmise korraldamise juures. Härra põllutööminister püüdis kaitsta ja näidata, et loodud kord väga tarvilik on, kuigi härra Tonkman näitas, et see kord on paberlik ja bürokraatlik, ja tõsiseks nõuandeks agronoomil seal palju aega üle ei jää. Aga ma tahaksin selle küsimuse teist külge puudutada ja tähendada, et kuna nõuandjate töö aruandmise seisukohalt nii keeruliseks tehtud, siis meie selles uues büroos ühtki vanemat agronoomi ei näe. Sinna on tööle võetud ainult nooremad agronoomid, suuremalt osalt üliõpilased ja nõrgema haridusega isikud. Kui see nii on, siis ei saa meie neilt tulemusi oodata ega loota, mida meie loota tohiksime. Kuna meie terves suuruses nende jaoks palgad eelarvesse oleme võtnud, siis tahaksime loota neilt tõsist tööd. Meie näeme ka uues agronoomilises büroos väga palju eriteadlasi. Ma ei taha eitada, et eriteadlased tarvilikud ei ole, nad on kahtlemata tarvilikud, sest meie teame, et paljud alad on alles söödis, uurimata, ja ka teistel vähematel nõuandjatel on eriteadlaste poolt valmistootatud materjale vaja. Neid materjale saavad anda ikkagi eriteadlased, töötades pikemat aega oma eriala juures. Aga meie näeme, et just neil erialadel on meil samuti noored töötajad teotsemas. Asunikkuude ja riigirentnikkuude liidu juures oli kaks eriteadlast, teine neist vanem agronoom, kes oma ülesannetega

oleksid pidanud korda saama, aga eelarvekomisjonis oli lugupeetud komisjoni liikmetel võimalus kuulda, et see härra ei pühendanud oma tööjõudu teaduslikule tööle sellelt seisukohalt, nagu palk temale seda tingis eelarve seisukohalt. Meie teame, et see härra elas oma talus ja käis ka Riigikogus. (Keskelt: Kes see härra oli?) See oli härra Pool, kes sai teadusliku eriteadlase palga... (Teedeminister O. Köster: Ei saanud!) Sai küll, ma seletan, härra Köster, otsekohe, kuidas asi oli. Ta sai poole palka, kuna ei sõandatud talle maksta tervet palka. Alles siis, kui mina eelarve alamkomisjonis selle küsimuse üles võtsin, olevat härra Pool palgast lahti öelnud ja selle tagasi maksnud. Kui aga keegi ei oleks tähendatud küsimust üles võtnud, siis oleks härra Pool selle raha tingimata palga näol endale pidanud. Meie teame, et ta kui eriteadlane büroo juures ei töötanud, kuigi ta teaduslikke töid vast tegi ja ajakirjades artikleid avaldas, mille eest ta eritasu sai. Ja kui ta erioskuslikku tööd tegi, siis oleme väga tänulikud, kuid ta tegi seda oma majapidamise edasiarendamiseks ja töstmiseks. Muidugi sai sellest ka ümbruskond kasu, seda ma eitama ei hakka. Kui inimene on aga eriteadusliku jõuna kuskil asutuse juures, siis peab ta ka selle asutuse ülesannete alal teotsema, seda aga ei olnud. Agronoomilise büroo eelarves on 2 eriteadlast ette nähtud. Ühe eriteadlase nime nimetati eelarvekomisjonis, kuna teist veel ei teatud. Ja kui neid inimesi eelarve-aasta algul ametisse võtta ei saa, siis miks võtame eelarvesse terved summad, kui selleks inimesi ei leidu. Komisjonis tähendati, et härra Pool ehk saab ühe eriteadlase kohuseid täita. Kui see nii on, siis pean küsima, kas härra Pool mõtleb eriteadlase kohuseid samuti täita kui seni, kus tal lõppude-lõpuks eriteadlase palk tuli tagasi maksta? Vaadake, niisuguseid eriteadlasi meie uues büroos näha ei taha. Kui meie kulumise suuri summasid agronoomilise abiandmise tööle, siis peame ka nõudma, et tõsisid tööd tehtaks, ja et sellest tööst ka kasu oleks. Aga mis meie näeme: eriteadlaste tähtsatele kohtadele on määratud noored inimesed, kes seal alles eriteadlasteks tahavad õppida. Kas meie peame neile selle eest palka maksma, kui nad eriteadlasteks õpivad? Ei tuleks ka säärasele inimestele kõrgeid eriteadlaste nimesid anda, vaid võtame parem eelarvesse summad, millega eriteadlasi ette valmistame, sellest saaksin mina aru, ja see oleks seisukoht, millest iga kodanik võiks aru saada.

Eelarvekomisjonis käsitasin mina ka karjatoidu pindalade eritundja tegevust, millest väljaspoole väga vähe teada on. Seal tõi mi-

nisteeriumi kõrgem ametnik tähendatud eriteadlase töötulemuste suhtes ühed andmed ja minister teised andmed ette. Toodi ette, et karjatoidu pindalade tundja on asutanud 25 koplit. Mina küsisin, kus kohal need koplid asuvad, ja kas ei ole nende koplitega samaugune lugu, kui see oli riiklikkude maa-parandusetööde summadega, millest juhiti üle 60% Virumaale? Kas karjakoplid ka ei ole Virumaale asutatud, kas ei ole see mingisuguseks vastutatuks, sest koonduseerakonnale on sealt kõige rohkem hääli antud? Mulle vastati ministri abi poolt, et katsekopleid on mitmel pool asutatud, ja loeti ka ette, missugustes maakondades. Selgus, et peale Virumaa on neid ka teistes maakondades olemas. Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus seletas aga härra minister, et karjatoidu pindalade eritundja ei ole loonud ainult 25 katsekoplit, vaid üle 45. Ma küsisin härra põllutööministrilt, et kas karjatoidu pindalade eritundja niivõrt tark inimene on, et ta ka talvel lumeajal oskab kopleid asutada. Sest need uued koplid olid juurde loodud sel ajal, kui lumi maas oli. Tähendab, ta pidi õige tark inimene olema. See eritundja ei ole ka vaevaks võtnud oma sulge liigutada ega oma uurimistöid teatavaks teha ajakirjanduse kaudu. Härra põllutööminister seletas, et härra Kesküla — nii vist oli ta nimi — olevat siiski mõned artiklid põllutöökirjanduses avaldanud. Kui büroo eritundjad üksikutes valitud ajakirjades kirjutavad, niisugustes valitud ajakirjades, mis koonduse tähe all välja antakse, siis jääb küll suurele protsendile põllupidajaist see teadmatuks seepärast, et neid lehti vähe loetakse. Nad peaksid kõik võimalused kasutama selleks, et põllupidajad laiemas ulatuses nende töötulemusi kasutada saaksid ja teaksid, mis karjatoidu pindalade suhtes ette võtta tuleks. Võibolla oleks loomulikum, kui võtaksime eelarvesse karjatoidu pindalade eritundja ettevalmistamiseks summad seniks, kui juba säärase ettevalmistusega inimene kord olemas. (J. Lehtman, as: Seda juttu rääkisite alamkomisjonis ja lubasite siin mitte rääkida.) Ma ei oleks seda siin rääkinud, aga et küsimust valitsuse liikmete poolt puudutati, nõnda sai see paratamatuks, ja arvan, et siin on palju härrasid Riigikogu liikmeid, kes komisjonis ei olnud, ja see neile tarvilik ja tulus kuulda on. (J. Lehtman, as: Ei taha kuulda.)

On peatatud ka masinaühingute liidu ja selle töö ja tegevuse juures. Masinaühingute liidus on tööl üks insener ja 7 instruktorit, ja neil kõigil on terves suuruses palgad eelarves ette nähtud. Ma küsisin eelarvekomis-

jonis, mis pärast on sellele asutusele summased teistelt aladelt juurde hangitud, miks see tarvilik oli? Sellele jäi vastus tulemata. On teada, et sinna on antud summased kontrolljaamast. Seaduses ja määrustes nähakse ette, et kontrolljaama summad tulevad ära tarvitada piimaasjanduse edendamiseks. Siin aga antakse summased masinaühingute liidule, kes ei teotse piimaasjanduse edendamiseks, vaid peaaesjalikult rehepeksuühingute ja teiste säärase tööde alal. Kui aga kontrolljaamast siiski masinateühingute liidule summased arvatud anda, siis palun härra ministrit seletada, missugusel teel ja mis põhjustel on see sündinud. Kui ma käesolevat küsimust eelarvekomisjonis puudutasin, siis hüüti koonduslaste ridadest irooniliselt vahele: Kas „Kaja“ ei ole ka kuskilt summased saanud? Ma ei tea, mis selle all mõeldi. Seepärast olen õigustatud ka küsima: kas nimetatud summadest koondus osa ei saa? Ma ei võta seda küsimust tõsiselt, et koondus summased oleks saanud. Samuti ma ei tahaks mingisugust süüdistust koonduseerakonnale ette heita, et aga koonduseerakonna ridadest tarvilikuks peeti säärase vahelhüüetega komisjonis minu kõnele vahele hüüda, siis loen end õigustatuks samasuguse mõõdupuuga vastama. (Teedeminister O. Köster: Teie olete harjunud nii rääkima.) Härra minister, ma olen sellega harjunud mitte rohkem, kui mõni teie ridadest ja võibolla Teie ise. Ma juhtisin, härra minister, Teie tähelepanu sellele, et Teie olete masinaühisuse liidu juhatuse liige. Peale selle on juhatuses veel põllutöoministeeriumi kõrgem ametnik härra Martin ja Teie rühma juhtivam tegelane härra Penno. Teie kolmekesi juhite seda liitu, ja teie käes on need niidid, mis põllutöoministeeriumis summased siia või sinna juhivad. Kui põllutöoministeeriumis niisugused asjad võimalikud on, siis on tõesti õigus küsida ja õigus küsimisele ka vastust saada. (Vahelhüüe.) Ma ütlen, palgad on inimestele ette nähtud terves summas, aga veel on kontrolljaamast masinaühisuste liidule summased antud. Millisel teel see võimalik oli? Minu teada on kontrolljaam see, kes summased võib anda ainult piimaasjanduse edendamiseks, aga mitte rehepeksuühisuste korraldamiseks ja võibolla isegi piiritusevabrikute masinate kordaseadmiseks. (Teedeminister O. Köstri vahelhüüe.) Sellest rääkige Teie. Teie olite sel korral põllutöominister ja teate seda asja paremini. (Teedeminister O. Köster: Ärge tulge teisi süüdistama.) Ma ei süüdistata kedagi, vaid tahan korralikke vastuseid saada asjaoludele, millistes selgus puudub.

Edasi tahaksin paari sõnaga peatuda kont-

rolljaama juures. Härra Tonkman juba eile õhtul näitas, et kontrolljaam seisab kohase juhatajata. Aga kas see on loomulik, et nii suure ülesandega asutusele ei leita vastavat eriteadlast juhatajaks. Sinna ei suudeta inimest leida, kes oleks selle ameti või kutse jaoks ette valmistatud. Varem oli seal härra Jaanhold, kes oli ühtlasi karjakasvatuse eriteadlaseks Põllutöoministeeriumis ja kontrolljaama juhatajaks. Teie olite sel ajal põllutöominister. Aga kuidas on see lubatav, et üks inimene täidab kahe ülesannet? Meie ei saa seda keegi uskuda, et ta neid kaht ametit korralikult täita oleks suutnud.

Siis tulid segased ajad, kus Teie ise võtsite ühelt võiväljaveo äri loa ära, ja selle tagajärjel pidi ka Jaanhold kontrolljaama juhtimiselt kõrvalduma.

Teie seate eriteadlasi mitmetele aladele, sinna ei leia teie aga eriteadlast. Meie kari on riigile suureks välisvaluuta muretsemise allikaks. Võibolla oleks meie rahakurss mitu uperkuuti teinud, kui karjakasvatus oleks madalamal järjel olnud.

Aga kas on vaevaks võetud uurida, kuidas teiste maade niisugustes asutustes töötatakse ja missugused inimesed nende asutuste juhtideks on? Need on tuntud teadusmehed, kes sääraseid asutusi mujal ilmas juhivad. Meie kontrolljaam ei võta vaevaks isegi tähele panna, missuguses seisukorras on võivedu maalt kuni Tallinnani. Siin ehitatakse külmetusemaja ja leitakse, et tarvilik on ehitada. Ütlen, et põllumehed ei ole põhimõttelikult uue külmetusemaja ehitamise vastu, ja et uut külmetusemaja tarvis ei oleks, kuid seda ei ole tarvis praegu, sest võid ei ole sinna hoiule panna. Anname enne summased nendeks ülesanneteks, mis või produktsiooni aitavad tõsta. (J. Tõnisson, rhy: Kas külmetusemaja on kokku leppinud teiste asutustega, et see igavene skandaal kaoks, kus ühistegelisel alal politikas ometi ei aetaks?) Härra Tõnisson niipalju kui minul teada, on külmetusemaja üles kutsunud kõiki eksportööre selle juhtimisest osa võtma ja osanikkudeks selle juurde astuma. Kes tulnud ei ole, ega neid väevõimuga seda tegema sundida saa. (J. Tõnisson, rhy: Kas nõus on olnud?) Need, kes nõus olnud, need on tulnud. Tean aga, et kõiki eksportööre on omal ajal kutsutud sellest osa võtma. Et aga mõned ei ole kaasa läinud, siis neid põhjusi küll Teile, härra Tõnisson, lähemalt öelda ei tea. Nii ei ole külmetusehoone ühe väljaveoäri käes, vaid ta osanikkudeks on mitmed eksportärid ja võtavad ta juhtimisest osa.

Aga nüüd, tagasi tulles või kontrolljaama juurde, tahaksin rõhutada kontrolljaama juhataja ja kontrolljaama tööjõudude ülesandeid ja küsida, missugustes tingimustes veetakse võid maalt Tallinna. Praegu on mul ainult paar näidet teada laiarööpalise isotermiliste vagunite kohta, kitsarööpalise tingimusi ma ei tunne, aga need on veel halvemad, kui laiarööpalisel raudteel.

Laiarööpalisel raudteel on käimas kolme sorti külme vaguneid, kuhu või paigutatakse suvisel soojal ajal. Viimane, kolmas tüüp, vagunitest on hiljem käima pandud, aga kaks esimest vagunitüüpi on rohkem liikumas, ja neis on temperatuuri vahe ainult 1—3 kraadi. Kui väljas on 20 kraadi soojust, siis suudetakse vagunites 10 tunni jooksul alandada temperatuuri maksimum 3 kraadi, tähendab 17 kraadile. (Vahelhüüe keskelt: Samuti kui külmetusemajas.) Minu teada ei ole ühtki protesti tulnud, et meie praegune külmetusehoone või oleks ära rikkunud, kuna teiste asjaolude kohta on teateid ja proteste tulnud. Nii et meie külmetusehoone või väärtust alandanud ei ole. Kui seda ei ole, siis usun, et seal tingimused olukorra nõuetele on enam-vähem vastavad.

Põllumehed ei ole kunagi uue külmetusehoone vastu olnud, kui seda õigel ajal tehtud.

Juhataja **K. Einbund**: Kas kaua kõnelete veel? Ma pean Riigikogu liikmetele teatama, et meie protokollivad tööjõud ei jõua oma tööga valmis, mispärast kuulutan vaheaja.

Vaheaeg kl. 14 — kl. 14.20 min.

16. Koosoleku lõpetamiue kvoorumipuudumisel.

K. Tonkman (põl), kohalt: Palun kvoorumil kindlaks teha.

Juhataja **K. Einbund**: Ettepanek on tehtud, kvoorum kindlaks teha. (Helistatakse kõrvalruumidesse. — J. Vain, stp: Allikso ja Kägu olid siiski korralikumad, nad olid ausad mehed. — M. Martinson, põl: Keda Teie ausaks ei pea? — J. Voiman, stp: Ega Teie sest ei hooli, kas Eesti riiki on või ei ole, läheb hukka või ei lähe.) Rkl. Voiman, ma loen Teie sõnad ebasündsaiks. (M. Martinson, põl: Võtke oma vanad stenogrammid ja lugege neid. — J. Voiman, stp: Jah, olge head, Teie lugege oma 11-tunnilist kõnet. Kas see ei olnud kommunistlik?) Rkl. Voiman, Teie sõnad on ebasündsad.

Juhatusel on tarvidus enne kvoorumil kindlakstegemist kokku astuda lühikeseks nõupidamiseks, seepärast kuulutan 10-minutilise vaheaja.

Vaheaeg kl. 14.25 min. — kl. 14.35 min.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Tonkman on üles tõstnud kvoorumiküsimuse. (Helistatakse kõrvalruumidesse.) Koos on 45 Riigikogu liiget, seega puudub kvoorum.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.41 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **A. Tammann**.

Abisekretär **J. Piiskar**.